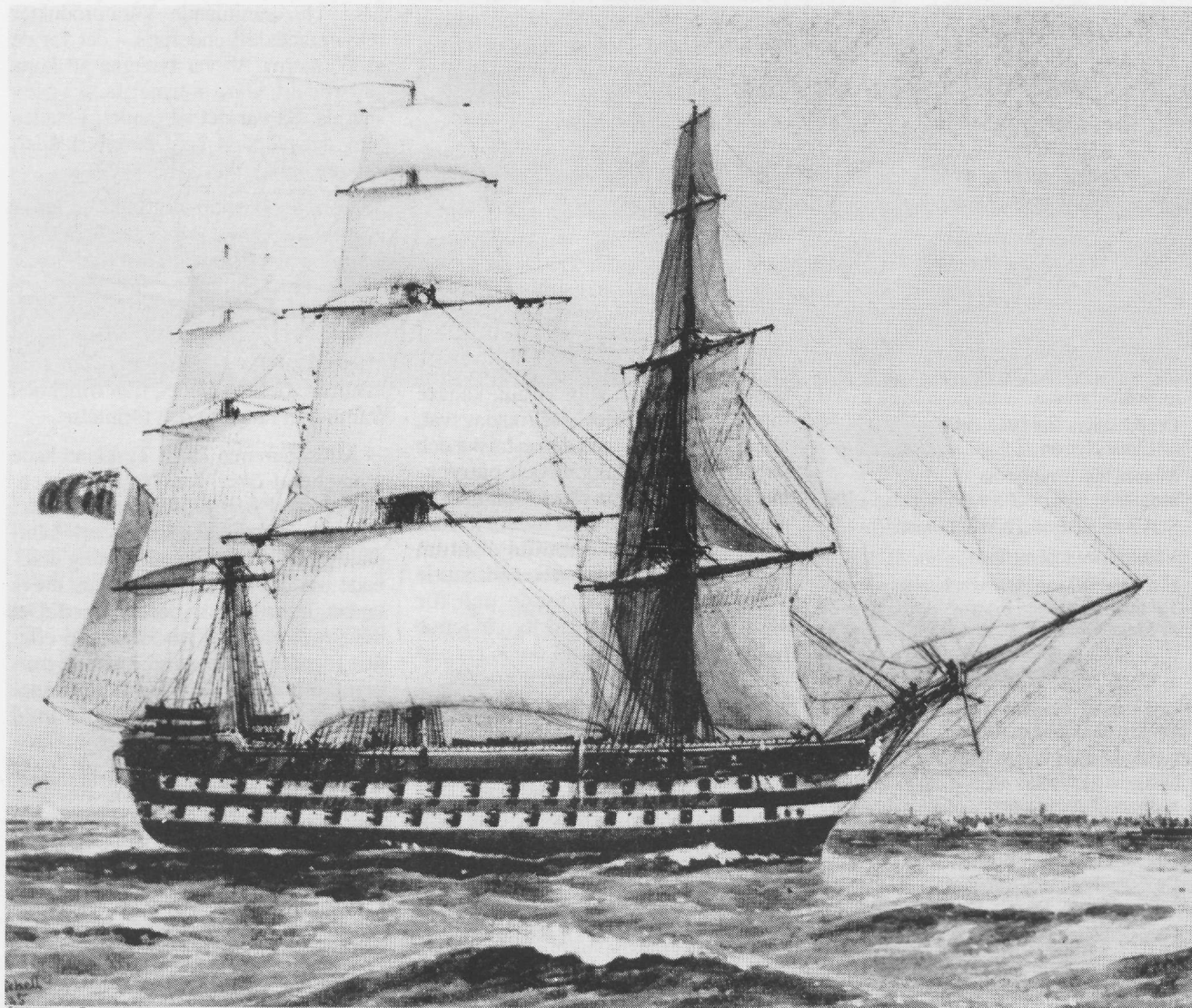

KUSTBON

FÖRBINDESELÄNK
FÖR ESTLANDS
SVENSKAR

NR 2 ÅRGÅNG 48
Juni 1991

Glad sommar!

HMS "Caecar". Se vidare Erik Schmidts artikel på sidan 3.

Förbindelselänk för Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS

VÄNNER

Ansvarig utgivare:

Sven Salin

Redaktör:

Thomas Lorentz

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
11342 Stockholm

Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1991 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 175 kr

Dödsannonser 200 kr

Övrig annonsering:

1/1 1000:- 1/2 580:-

1/4 350:- 1/8 200:-

ISSN 0345-6706

**ÖPPETTIDER i SOV:s och
KUSTBONS expedition
måndag - torsdag 09.00-14.00
(juli månad stängt)**

PRODUKTION:

STURE ROOS REKLAM & TRYCK AB 1990

INNEHÅLL

Midsomrar, av Edvin Lagman	2
Engelska örlogsflottans ankomst till Nargö under Krimkriget av Erik Schmidt.....	3
Det ödesdigra året 1941, del 1 av Elmar Nyman.....	6
Minnen från händelserna sommaren 1941, av Axel Ahlberg.....	10
SOV:s årsmöte, av Thomas Lorentz	12
Välkommen som medlem av Sven Salin	13
Till minnet av Alvin Isberg av Elmar Granberg	14
Brev från Birkas av Ülo Kalm	14
Domkyrkan i Hapsal av Hugo Mickelin.....	15
Fritidshus i de forna svensk- bygderna i Estland av Heino Tammerman	16
En bok om Estlands svenskar, del 3B bokanmälan av Maj Reinhammar	16
De estlandssvenske kniplinger bokanmälan av Thomas Lorentz	17
Förslag till jordalag i Estland av Hugo Mickelin	18
Rickulträff, av Hjalmar Stenberg	19
Annonser, meddelanden	9, 20
En runavhandling med sting av Jan Paul Strid.....	21
Familjentyt, Dödsannonser.....	22
Bemärkelsedagar	23

Edvin Lagman Midsomrar

Två midsomrar. Den ena var 1940. Det hände mycket då.

Jag hade kommit från militärsjukhuset i Reval och hamnat mitt uppe i händelsernas virvlar. Där var den sovjetiska inmarschen i staden, med pansarvagnar och tåg av ditforslade "demonstranter" som krävde "demokrati". Där var Andrej Zjdanov på den sovjetiska ambassadens balkong. Och de sovjetiska krigsfartygen på Revals redd.

Midsommaraftonen var jag i Spithamn. Kvällen var stilla, havet blankt, och solen gick ned bakom Odensholm. Som vanligt samlades ungdomen ute på udden, i skogsgläntan där man kunde se Finska viken och Östersjön mellan trädstammarna. Det var dans och ring lekar. Men över midsommarglädjen var en ovisshet, ett hot. Där fanns den estniska gränsbevakningens personal tillsammans med oss runt midsommarbålet. Det var den som främst var hotad.

Ännu skulle det dröja något, innan det dunkla hotet visade vad det innebar. Veckorna gick, vi försökte leva som vanligt, började höbärgningen, fiskade och gjorde alla sommarens sysslor. Men mörka krafter verkade systematiskt under ytan, allt enligt uppgjorda planer, som vi alla kanske inte förstod. Så blev det riksdagsval, allmän flaggning med den estniska och den sovjetiska flaggan och påtryckningar att alla måste rösta. Och hur det nu gick till, så fick vi en ny, sovjetvänlig riksdag – alla kandidater utom pålitliga kommunister hade sällats ut – som genast sammaträdde och för säkerhets skull bevakad av sovjetisk militär anhöll att Estland skulle tas upp i "sovjetfolkens broderliga förbund".

Detta fick genast återverkningar ute på vår udde. Rysk militär flyttade in i gränsbevakningens hus. Esterna tolererades någon tid, så fick de flytta. Den estniska gränsbevakningen upplöstes. Vi som var ett med sjön, som seglade och fiskade, arbetade och roade oss på havet, skulle plötsligt ha särskilt tillstånd för att komma ut på sjön. Och den ryska gränsbevakningen sköt på

oss, när vi lade ut vår långrev alltför långt från land. I deras tycke.

Vi var oförberedda. Vi hade inte hunnit tänka oss in i situationen. Vi resonerade vilset om att fly till Sverige. Men det var ingen tyngd i resonemanget än så länge.

Kvällarna blev mörkare, nätterna längre. Och de unga männen stod och diskuterade flykt. Bevakningen blev hårdare. Tvehågsenheten fanns, att lämna allt kändes överkligt, bara som en tanke som ännu inte hade den tvingande motiveringen.

Den tvingande motiveringen kom, hård och skrämmande. Våra produkter rekvirerades till underpris – det var de sk normerna. Vi var tvungna att köpa säd för att klara normerna. Vi blev snärjda. Så var det på landet. I staden blev det plötsligt brist på allt, kläder, skodon, mat.

Och så kom inom mindre än ett år bortforslingen till ovissheten i sovjetiska läger av tiotusentals människor, under skräckens nätter, samtidigt som GPU bedrev sitt mullvadsarbete och sin bödelsverksamhet. Livet hade under loppet av några månader förvandlats för hela landet, från frihet och framtid till fängelse och förintelse.

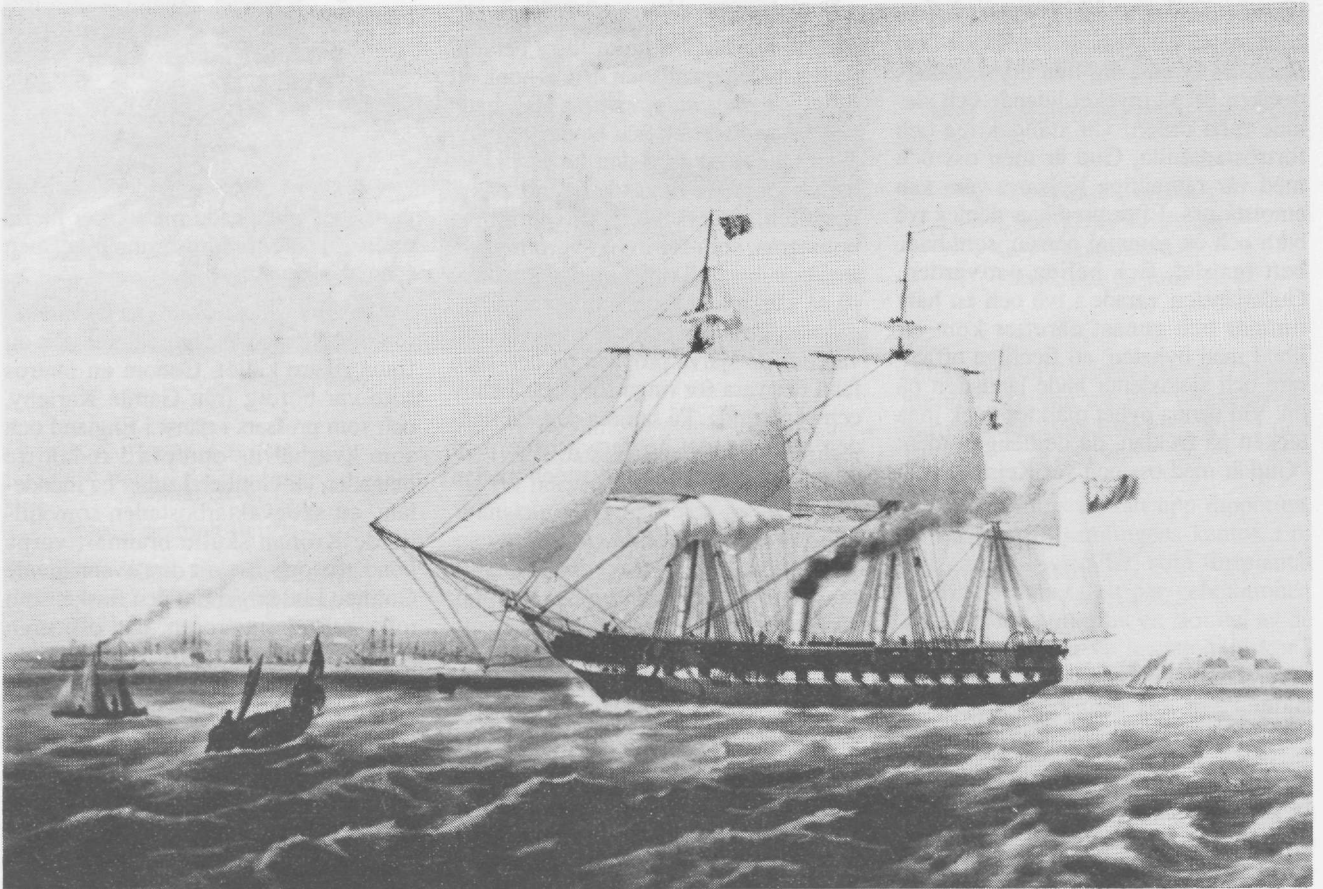
Midsommaren 1941. Tyskland hade marscherat över den ryska gränsen. Något stort och omvälvande hände, kolosserna brakade samman och kämpade på liv och död, hemska ting drabbade oss oskyldiga när ryssarna drevs undan, ut ur landet – tortyr, mord. Det blev en kort tid av andhämtning efter den första ockupationen, innan segrarmakten hunnit börja utöva sitt regemente, som i sin tur slutade med nederlag.

Underliga och grymma är ödets nycker.

Midsommaren 1941? Av den har jag inget som helst minne. Allt har drunknat i malströmmen av händelser som följde i de marscherande truppernas spår.

Engelska örlogsflottans ankomst till Nargö under Krimkriget.

av Erik Schmidt

HMS "Arrogant"

Från mitt barndoms hem på Nargö minns jag tydligt några tennfat, som varit i familjens ägo sedan Krimkriget, alltså i närmare hundra år.

När nargöborna tvångsevakuerades i juli 1940, hörde vi till de få, som inte disponerade en egen båt för flyttningen, och kunde följaktligen ta med oss endast det allra nödvändigaste. Vårt möblemang, som tidigare stått i salongen hos direktören för Luthers fanérfabrik i Reval, fick våra grannar som hade en hel vedskuta till sitt förfogande. Hur det gick med de andra kvarlämnade ägodelarna vet jag inte – annat än att vår gamla orgel i sinom tid hamnat på den ganska avlägsset belägna ön Rammo.

Vad hände med tennfaten? De var ju ganska stora och tunga och hade egentligen ingen praktisk användning. Min mor kände inte till att antika tennföremål kunde vara värdefulla – de var ju inte silver – så hon grävde ner dem i ett hörn av ladugården i hopp om att åter-

finna dem om vi någon gång kunde tänkas kunna återvända till vårt hem. Så hade ju folk alltid grävt ner sina skatter i orostider...

När vi återvände till Nargö på hösten nästa år var faten emellertid borta...

Min farfars mor Anna, född Jürgensohn-Freiberg, uppnådde den höga åldern av 84 år. Hon var tjugotvå år gammal och ganska nygift när den engelsk-franska eskadern stationerades vid Nargö under Krimkriget och hon berättade gärna om de franska sjömännen som i gölen bakom vårt hus fångat grodor i avsikt att sedan äta upp dem...

De främmande örlogsfartygen hade Nargö som bas för sina operationer i Finska Viken och många händelser i samband med detta har levt kvar i folkmun. Den första landstigningen av brittiska sjömän på Nargö ägde rum den 21 juni 1854 och har beskrivits av G. Fr. von Böningh som var ögonvittne, och vars rapport återfanns i St. Mikael's försam-

lings arkiv i Reval. Den har publicerats i Svio-Estonica XII, Lund 1954.

Då få nargöbor torde ha kännedom om denna skrift återges texten här i översättning från tyskan:

Allralydigaste rapport.

Efter att ha erhållit benäget tillstånd av Eder Höga Excellens seglade på söndag eftermiddag undertecknad den 20 juni innevarande år i sällskap med herr överpastorn vid härvarande svenska och finska församling C. Ed. Aspelund, som hade för avsikt att där hålla gudstjänst, härifrån till ön Nargö, dit vi på grund av den avtagande vinden ankommo utan fara först klockan två tidigt på måndag morgon. Genast vid ankomsten meddelades församlingen, att predikan skulle börja kl tio på förmiddagen, vid vilken angivna tid församlingen också talrikt hade samlats. Överpastor Aspelund höll en kraftfull, kristen predikan varvid han tog församlingen i

upptuktelse för att få den att tro på Gud och lita på hans allsmåktiga godhet, manade till trohet och redlighet gentemot Kejsare och fädernesland, även som, att de på intet sätt skulle låta sig förföras eller förledas av fienden, framförande som exempel vad en av deras församlingsmedlemmar ännu nyligen begått i berusat tillstånd, varför han nu hade att stå till svars. Han manade dem också att avhålla sig från dryckenskap, orsaken till så mycket lidande och slutade med orden: var ståndaktiga och förtröstansfulla, Gud är med oss och med vår rättmätige Kejsare, vem kan emotstå oss. Efter predikan döptes två barn och en gammal person, som hade bett om det, fick heliga nattvarden. Gudstjänsten varade i två och en halv timmar och genast därefter kom ett ilbud med nyheten, att fientliga officerare och sjökadetter hade landstigit på ön. Vid denna nyhet märktes dock inga tecken på fruktan, då de heliga orden: "Gud är med oss och vår Kejsare, vem

kan vara emot oss" hade ju för lite sedan förkunnats av Herrens tjänare.

På öns ostsida landade denna dag de redan omnämnda fientliga officerarna och deras manskap. Där bo nämligen följande bönder:

Jurka Jürri eller även kallad Rosen
Daniel Jürgensohn

Den omnämnde Jurka Jürri berättade för oss på måndagen den 21 juni, att tidigt på morgonen samma dag hade engelska officerare och beväpnat manskap landstigit från den helt i fyrens närhet för ankar liggande fientliga ångfregatten, undersökt de där befintliga brunnarna, som för övrigt voro mycket små och innehöll ringa mängder vatten, på så sätt, att de tvingat de ovannämnda bönderna att först dricka vattnet, varefter de själva provade på det, men fann det vara för ringa för deras behov och ej gott nog. På samma dag, då fienden med ett litet ångfartyg hade mätt djupet och undersökt farvattnen mellan

nordspetsen av Wulfsö och nordspetsen av Nargö i alla riktningar, hade, enligt utsago av bonden Gottlieb Kühn, som denna dag hade jour som skogvaktare, tio engelska officerare och ett antal sjökadetter landat vid den närmare Reval belägna bondbyn där skogvaktarbostaden låg. Denna by består av följande bondehushåll:

Gottlieb Luther
Gustav Markus
Daniel Mattsohn
Johann Bertelsohn

Officerarna och sjökadetterna hade jämte det beväpnade manskapet likaså undersökt de mindre brunnarna, men funnit ringa vatten däri.

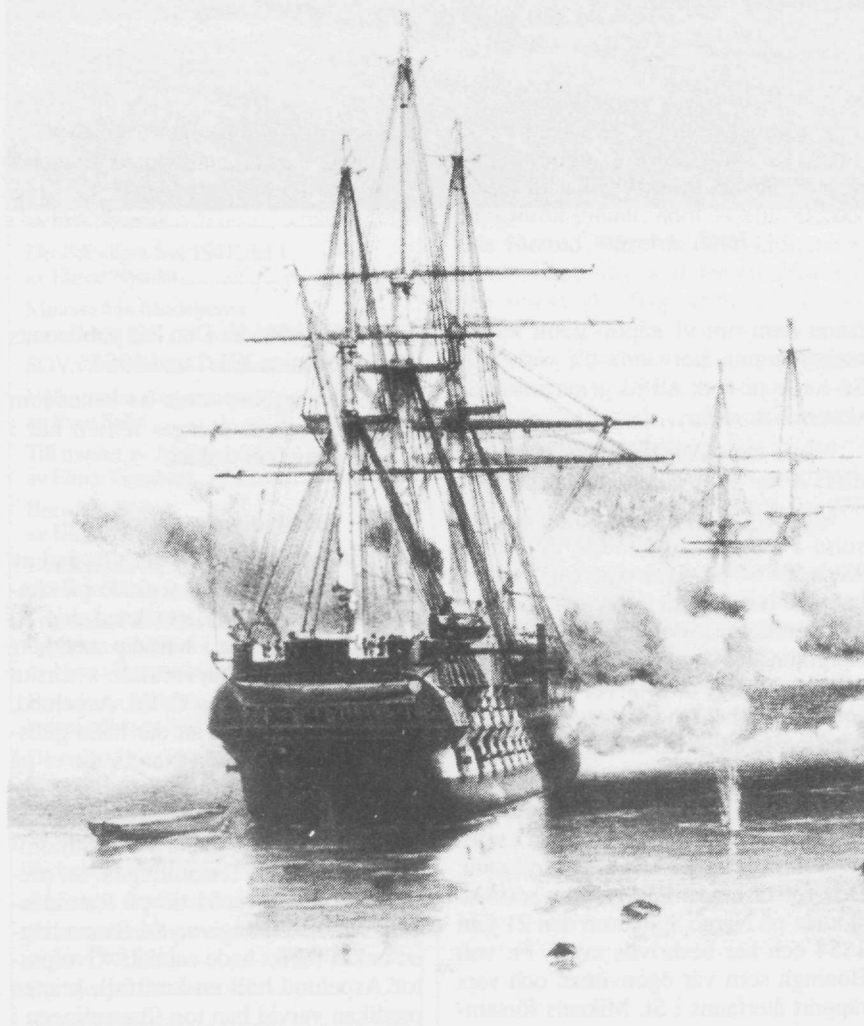
Det fientliga manskapet lär ha varit utrustat med spadar, förmodligen för att finna rikare källor. Genom en matros som var bördig från Gamla Karleby, och som pressats i tjänst i England och som kvarhållits ombord i redan tre månader, lär Gottlieb Luther ha meddelats, att skogvaktarbostaden som tillhörde Kronan skulle brännas, varpå bönderna och särskilt den ovannämnde Gottlieb Luther genom den finske, som tolk använde matrosen, bad officeren att dock inte göra så, då även de andra husen med deras ringa ägodelar, som befann sig på endast hundra stegs avstånd från Kronans hus, säkerligen skulle bli lågornas rov om detta antändes. På denna framställan lär de ha fått följande svar genom tolken: "Nå, då skall det inte ske på detta sätt, vi vill inte foga er någon skada!" På samma eftermiddag lär de ha återvänt och haft med sig en kagge krut i avsikt att spränga Kronans skogvaktarhus i luften. På förnyade böner från bönderna vars närliggande hus skulle befinna sig i ännu större fara om avsikterna verkställdes på detta sätt, hade de fått svaret, att Kronans hus skulle rivas ned, vilket emellertid inte hade ägt rum på kvällen samma dag då jag lämnade ön.

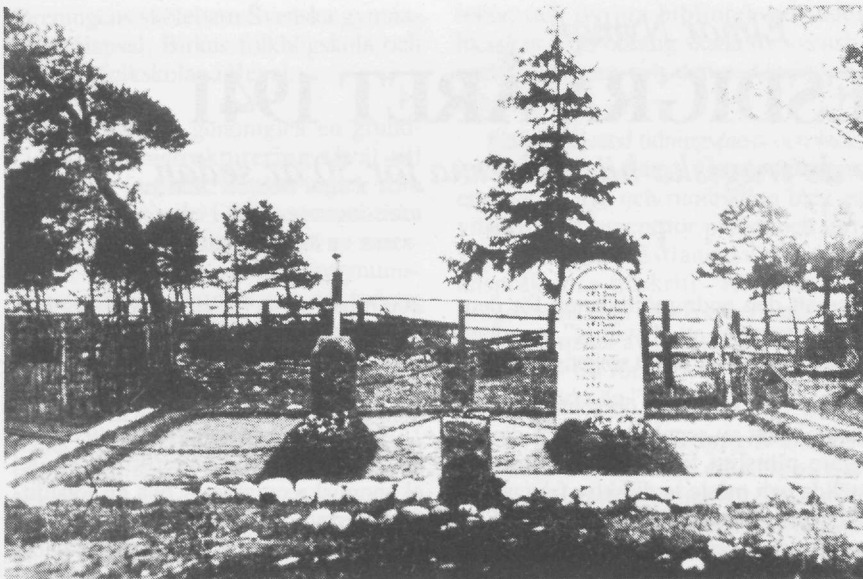
Bönderna hade hört, att propellerångfregatten hette Urania, men namnet på den lilla hjulångarskonaren kände de inte till.

Av dessa bönder hade fienden krävt en kalv, färsk fisk och mjölk och när bönderna vägrat leverera, så hade det gjorts klart för dem, att ville de inte leverera det begärda mot betalning, så skulle det tagas ifrån dem med våld, varpå de samtyckt. Den större byn, där kyrkan bygges, ligger på öns sydsida, ca 8 verst från fyren. Denna by består av 14 familjer, nämligen:

Bonden Ludwig Luther,
" Maddis Schmidt,
" Johann Ambrosen,

HMS "Cornwallis" bombarderar Sveaborg

Engelsmännens grav på Nargö kyrkogård

- ” Friedrich Freyberg,
- ” Johann Berg,
- ” Friedrich Berg,
- ” Elias Jürgensohn eller
benämnd Rosen,
- ” Gottlieb Kühn
intill sin broder,
- ” Friedrich Jürgensohn,
- ” Rudolph Luther,
- ” Christian Luther, som fn
är i fängelse i Reval,
- ” Adolph Jürgensohn,
- ” Gottleib Jürgensohn.

Till måndag kväll hade fienden inte besökt denna by, byborna hade emellertid försiktigtvis drivit ut sin boskap i skogen. I närheten av denna by finns ett strandridarhus som står tomt, då strandridarkommandot avlägsnats från ön. Framför detta hus stod, så som det är vanligt vid alla strandridarhus, en påle, målad i de ryska nationalfärgerna, samt en tavla med påskrift. Jag lät lyfta upp denna stolpe, rulla den till stranden och täcka över den med tång, liksom jag lät ta ned en annan med påskrift försedd tavla som var upphängd på huset, för att därigenom skydda denna byggnad men framför allt byn och den under byggnad varande kyrkan från att brinna ner, för den händelse fienden skulle antända strandridarhuset då detta låg så nära byn.

Tre verst från den ovannämnda byn ligger på sydsidan av ön ett bondehemman som bebos av bonden Carl Holm och ytterligare två verst vidare likaledes ett hus som bebos av bonden Axell Schulmann.

Fienden har ännu inte besökt dessa ställen.

Tidigt på måndag morgon närmade sig två fientliga barkasser med beväpnat manskap en, i närheten av det ovannämnda skogvaktarbostället för ankar liggande liten jakt, på vilken skepparen, benämnd Johan Tannberg, tillsammans med en arbetare voro sysselsatta med att lasta in sten för hamnbygget i Reval. Stenarna kastades av fienden i sjön och skepparen och hans arbetskarl anmodades segla tillbaka till Reval.

En annan arbetare från skeppet som befann sig på stranden för att samla sten flydde in i skogen; honom tog jag igår kväll med mig tillbaka till Reval. Också var det för mig angeläget att efterforska om de fyra från godset Wiems saknade bönderna inte gömt sig på ön, erhöill emellertid från bönderna ett enstämmigt svar att de inte varit sedda där. På min fråga, om de inte kunde hålla sig gömda i skogen, försäkrade nargöbönderna att så inte kunde vara fallet, då de annars säkerligen funnit en tom båt på stranden av ön, som endast var cirka åtta verst lång och fyra bred.

Engelsmännen har vid landstigningen delat ut små svenskspråkiga trycksaker med religiöst innehåll. Av dessa trycksaker kommer jag att härnäst ha äran att överlämna ett exemplar till Eder Höga Excellens.

Vid de fientliga officerarnas landstigning hade bönderna lagt märke till, att dessa haft en karta över ön som de noggrant granskat.

En skotsk matrosmössa med guldkant som flyt i land på stranden där den upphittats, har jag tagit med mig för påseende; bönderna försäkrade att detta var det enda tecknet på de engelska matrosernas uniform. På måndag kväll, då vi lämnade ön, seglade den engelska hjul-

ångarskonaren runt öns östra spets, liksom för att undersöka och mäta djupet av de mera farliga farvattnen på öns nordsida.

Propellerångfregatten låg för ankar nära skogvaktarbostaden och signalerade vid flera tillfällen. På höjd av stora Kalholmen märkte vi tre kosacker till häst som vaktposter. På måndagen den 21 juni, klockan tio på kvällen kom vi, utan att ha besvärats av fienden åter fram.

Med fullkomligaste högaktning kvarstår jag som

Eder Höga Excellens
Undergivnaste tjänare
G. Fr. von Böningh
Reval, den 22 juni 1854

Om C. Fr. von Böningh står det i "Nargöminnen utgivna av Per Wieselgren" Särtryck ur Svio-Estonica XII, Lund 1954:

"Den man, som satt upp rapporten, lär ha varit församlingens kantor. Enligt gammalt skvaller, som fortplantat sig bland öborna ett par generationer, skulle han ha tillgripit en stor del av de medel, som rika societetsmänniskor i Reval samlat in för nargöbornas kyrkobygge på 1850-talet. Det nya templet blev därför inte så gott som avsetts..."

Rapporten ger oss en klar översikt av hur bosättningen på ön, sammanlagt 22 hemman, var fördelad vid en given tidpunkt. Av de omnämnda nargöbönderna är Jurka Jürry, kallad Rosen, Erik Schmidts farmors far, och Maddis Schmidt hans farfars far, gift med den i inledningen omnämnda Anna. Bröderna Gottlieb och Christian Luther äro Harald Luthers farfars far och farfars farbror.

Den av Brittiska Amiralitetet resta minnesvården över de sjömän, som under Krimkriget lades till den sista vilan på öns kyrkogård är välbekant för alla nargöbor. Bland fartygsnamnen på gravstenen kunde man läsa HMS "Caesar", HMS "Arrogant" och HMS "Cornwallis", vilka här återges i bild med tillstånd av National Maritime Museum, Greenwich.

Det sistnämnda fartyget, HMS "Cornwallis" byggdes i Bombay i Indien år 1813 och hade ett displacement av 1741 ton. Bestyckningen, som bestod av 74 pjäser reducerades till 60 i samband med att en 200 hkr ångmaskin installerades 1854. Befälhavare under Krimkriget var kapten G.C. Wellesley. "Cornwallis" deltog i bombardemanget av Sveaborg den 9 augusti 1855 och skrotades så sent om 1958. En modell i stor skala finns i Sjöfartsmuseet i Greenwich.

Elmar Nyman

DET ÖDESDIGRA ÅRET 1941

Kort summering av de tragiska händelserna för 50 år sedan

I

I den långa räckan dramatiska år i estlandssvenskarnas historia intar 1941 en framskjuten plats. Det är under detta år som följderna av den 1940 påbörjade omdaning av det estniska samhällssystemet till sovjetmodell tydligt märks på alla områden.

Länge ser det ut som estlandssvenskarnas efterlängta utvandring till Sverige skall bli verklighet – majoriteten av befolkningen har redan sökt och erhållit inresetillstånd av svenska myndigheter. Men utresetillståndet låter vänta på sig. Och snart inträffar händelser som tillsvare grusar alla förhoppningar.

Sommarmånaderna och hösten 1941 bjuder på stor dramatik för människorna i Estland. Arresteringar och massdeportation av tusentals oförvitliga medborgare gör att samhället förlamas och att folk söker sig till skogar och andra mer eller mindre säkra gömställen.

Krigsutbrottet mellan Tyskland och Sovjetunionen kommer med åtföljande mobiliseringar – folkrättsligt sett även de deportationer och krigshandlingar, som ingalunda skonade Estlands svenskbygder.

Till allt detta måste människorna successivt, med början från sensommaren, anpassa sig till ännu en annan ny samhällsordning, den nazistiska.

Den kommunistiska omdaning av samhället

Omedelbart efter regimskiftet sommaren 1940 följde omdaning av Estlands sociala struktur – politiskt, ekonomiskt, kulturellt, rättsligt. En term som hela befolkningen fick lära sig – och vars innebörd de snart blev varse – var "nationalisering". All industri (även minimala verkstäder), jord, banker, transportväsen, handel, bostadsväsen överfördes till staten.

Förstatligandet av jorden innebar att grundvalarna för den självägande bondens tillvaro raserades. Storleken på ett jordbruk fick inte överstiga 30 hektar. Härigenom kom nästan alla gamla gårdar att stympas. Den indragna jordarealen anslogs till småjordbruk på högst 12 hektar, en yta som i svenskbygden med dess magra jordmån inte räckte till att försörja en familj. Det var lätt att genomskåda myndigheternas avsikt med reformen: bönderna skulle snart

inse att den enda möjligheten för dem att existera var att "frivilligt" acceptera kollektivjordbruk enligt sovjetisk modell.

För våra kust- och öbor innebar förstatligandet av segelskutorna att dessas ägare plötsligt fann sig vara statsanställda och måste ta direktiv från utomstående vad gällde frakt, priser etc. Slut var det med seglatserna till Helsingfors och Stockholm med prima potatis och basturökt skinka.

Rubelns införande och den drastiska nedskrivningen av den estniska kronan i förhållande till rubeln fick också svårt negativa effekter (100 estniska kronor skulle motsvara 125 ryska rubel, fastän den estniska kronans köpkraft var omkring tio gånger så hög som rubelns). För spararna innebar bestämmelsen om konfiskering av banktillgodohavanden över 1000-rubel en ren katastrof. T.o.m depositioner i bankfack konfiskerades.

Med rubelvalutans införande följde också en chockartad höjning av prisnivån. För skor som dittills kostat ca 20 kronor fick man efter reformen betala 120–

200 rubel, priset för en kostym steg från ca 100 kronor till minst 700 rubel os v. Av taktiska skäl höjdes dock inte priserna på baslivsmedel lika drastiskt.

Alla dessa nya påbud och ytterligare ett antal omstörtande reformer på det ekonomiska området – bl.a en lönedifferentering som aldrig tidigare skådats i Estland – samverkade till att levnadsstandarden i landet snabbt och markant sjönk och närmade sig den i Sovjetunionen genomsnittliga.

I omdaningsprocessen 1940/41 ingick också likvidering av såväl kyrkliga, kulturella som fackliga föreningar. Prästernas samhälleliga arbete tillmättes inte något som helst värde. Denna yrkeskår blev närmast rättslös. De radikalt ändrade betingelserna på det religiösa området verkade ytterst nedslående på människor inom alla trossamfund.

För estlandssvenskarna innebar de nya bestämmelserna bl.a att kulturföreningen Svenska Odlingens Väners verksamhet förbjöds och att dess tillgångar omhändertogs av staten liksom

Strax före midsommar 1940 marscherade ca 70 000 soldater ur Röda armén in i Estland. Tidigare fanns omkring 25 000 man i basområdena (enligt överenskommelse från 1939). Härtill kom ca 10 000 ryska marinsoldater. Sovjet hade alltså mer än 100 000 soldater på plats plus flyg, pansar och örlogsfartyg. Det gällde att få Estlands regering att ge upp. Bilden visar Röda arméns intåg i Reval. All fotografering av de inmarscherande trupperna var förbjuden. Bilden är unik.

föreningens skötebarn Svenska gymnasiet i Hapsal, Birkas folkhögskola och svenska folkskolan i Reval.

Skolväsendet genomgick en grundläggande omstrukturering såväl till form som innehåll. Skolan ingick som en ytterst viktig del i den kommunistiska propagandaapparaten. Studiet av marxism-leninismen och det kommunistiska partiets historia var ett måste. Åter var det viktigt att bibringa eleverna gedigna kunskaper i ryska språket. Lärarkåren ålades att bilda studiecirkel och i dessa ägna sig främst åt "socialismens uppbyggande och det kommunistiska uppfostringsarbetet." Alla läroböcker måste revideras, vilket betydde katastrof för de estlandssvenska skolorna då inga nya på modersmålet stod att få – i avvaktan på översättningar från ryska och estniska böcker. Sverige och Finland tilläts inte längre leverera skolböcker till de estlandssvenska skolorna. De flesta svenska böckerna i skolbiblio-

Nästan omedelbart efter maktövertagandet den 21 juni 1940 började arresteringarna och deporteringarna. Redan den 19 juli deporterades general Johan Laidoner och den 30 juli kom turen till landets president Konstantin Päts. I båda fallen drabbades också familjemedlemmar.
Bilden: Konstantin Päts

teken och övriga bibliotek rensades likaså ut – till obotlig skada för svenskundervisningen och den estlandssvenska kulturen.

Självfallet stod tidningspress och radio i propagandans tjänst. Gamla tidningar ersattes av nya och rundradion blev ett viljelöst instrument för partiet och inrikesministeriet. Estlandssvenskarnas anspråkslösa tidskrift "Kustbon" indrogs redan i juli 1940 och ersattes i oktober samma år av partiorganet "Sovjet-Estland" – till format och upplaga flera gånger större än "Kustbon".

"Sovjet-Estlands" uppgift är att få estlandssvenskarna att erkänna sovjet-samhällets förträfflighet och dess stora överlägsenhet, över det borgerliga samhällssystemet. Mycket av skrivierna i denna tidning går också ut på att få estlandssvenskarna att överge sin dröm att få emigrera till Sverige. Vilken framtid väntar dem i "ett svältande Sverige"? Tidningen återger uttalanden från några icke namngivna estlandssvenskar som förklarar varför de inte vill lämna Estland. Följande citat kan tjäna som ett exempel på den retorik som användes:

"Vi som blivit tillknuffade, där vi ha legat nedtrampade utan rättigheter i den kapitalistiska maktens elände, ha fått våra ögon öppnade för de fördelar, som sovjetmakten fört med sig för oss." Några rickulfamiljer som tillfrågats om sina åsikter om Sverige anges ha sagt att deras i Sverige bosatta släktingar och vänner "inte skildrat livet där i ljusa färger", att de inte tror att det i Sverige kan bli så bra som en del föreställer sig och att det "förr kan bli värre beställt i Sverige än här." Var och en som själv upplevt stämningen i svenskbygden under vintern 1941 vet hur föga representativa sådana uttalanden var.

"Ett till formen nationellt men till innehållet socialistiskt kulturarbete får

"Vårt mål är klart – att utrota människans exploitation genom människa, att utplåna möjligheten att några få kan rikta sig på andras arbete. Detta garanterar en jättelik framgång på alla områden. Den nya agrarreformen är ett av de viktigaste steg till det arbetande folkets befrielse från det kapitalistiska slaveriets kvarlevor."

Ur *Sovjet-Estland* 1940, nr2

uppblomstra bland estlandssvenskarna." Så uttalade sig kommunistiska partiets sekreterare Neeme Ruus i första numret av "Sovjet-Estland". Uttalandet upprepades av andra kommunistdignitärer. Den nya regimen var mån om att framhålla sitt intresse för de nationella minoriteterna och deras kultursträvanden, vilket inte hindrade att den estlandssvenska minoriteten på ett mycket effektivt sätt utestängdes från alla kontakter med sitt andliga moderland. Utan det rikssvenska understödet till estlandssvenskarna i form av bidrag till skolor, läroböcker, bibliotek, tidningar och tidskrifter etc etc, skulle det inom en snar framtid vara slut med den svenska kulturen i Estland, möjligen bortsett från vad som kunde hänföras till den rent etnografiska sektorn.

Medborgaren i det kommunistiskt styrda Estland kom mycket snart till insikt om att begreppet medborgerliga fri- och rättigheter i praktiken inte existerade eller gavs en helt annan tolkning än den i ett demokratiskt statskick traditionella.

Efter regimskiftet 1940 var det också slut med det fria fisket. Tillstånd krävdes, fiskekvoter fastställdes etc. Myndigheterna ville få fiskarna att gå ihop till s.k karteller. "Ty endast organiserade fiskareanslutningar äro tillräckligt starka för att kunna utnyttja alla dessa fördelar, som det socialistiska nationalekonomiska systemet bjuder på." (*Sovjet-Estland* 1940:10.)

Foto: Folkkulturarkivet, Helsingfors

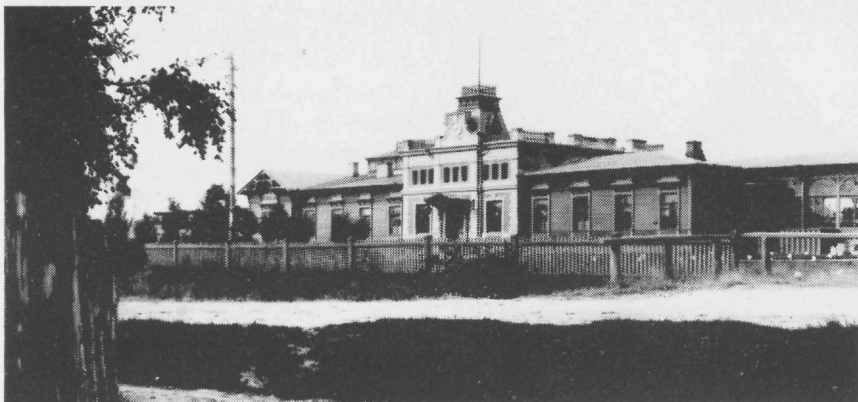
Tryck-, förenings- och samlingsfrihet gick i graven. Även rättsväsendet ändrades i grunden. Borta var de kvalificerade juristerna inom åklagarmyndigheter och domstolar. Domarna baserades snarare på obekräftade rykten och anonyma angivelser än på bevis. Straffen var oproportionerligt hårda i förhållande till påstådd förseelse.

Arresteringar och deporteringar

Det blev allt vanligare med arresteringar i tysthet utan rättegång och deportering av medborgare till okänd ort – i allmänhet till det inre av Ryssland. Den allstades närvarande hemliga polisen och dess osynliga agenter skapade en tilltagande osäkerhet som gjorde att ingen öppet vågade säga sin mening eller ta itu med begångna oförrätter. Det gällde att tiga eller forma ett kodspråk som endast den invigde kunde förstå.

Till dem som först röjdes ur vägen hörde den estniska republikens främsta politiker och högre militärer. President Konstantin Päts och överbefälhavaren general Johan Laidoner deporterades redan under sommaren 1940. Men även ledande ämbetsmän liksom chefer inom industri, bankväsen och handel avsattes eller fängslades tämligen omgående och ersattes med oftast helt okvalificerade regimtrogna. Den estniska armen integrerades redan i augusti 1940 i röda armen och f.a de estniska officerarna gick därmed en oviss framtid till mötes.

Snart blev det uppenbart att utrensningarna drabbade också helt vanliga människor. Även några "vanliga" estlandssvenskar kom bort under sovjetstyrets första månader i Estland. Om deras antal var litet var det desto fler av folkgruppen som drabbades av hemliga polisens förhörtterror. Estlandssvenskarnas planer på en emigration till Sverige gav NKVD och dess agenter ingen ro. Den ena efter den andra av de svenska lärarna och andra föregångsmän i byggena kallades till pressande nattliga för-

Från järnvägsstationen i Hapsal började "evakueringen" av ett stort antal förtvivlade människor från landskapet Vik (Läänemaa). NKVD-funktionärerna föste ihop upp till 50 personer i varje vagn. Under omänskliga förhållanden fraktades de österut. En del Sibierientåg var på väg upp till ett par månader.

*Alljärgnevad isikud kelle alaline elu-
Pohit on Karmastri uallas, Passlepa külas
ja kee on rahvuselt rootslased ja Eesti
kodanikud, soovivad rahvuslikel põh-
jusel väljesõiduvõimat Eesti emi-
gratsioonikesks*

Nr	Perk. ja esimine	Sünniaeg	Fotokommu.	Address	Stellini
1	Greisman Kristof	19/X.1888	Perevise	Passlepa küla	R. Greisman
2	" " Emma	8/XII.1891	name	" "	" "
3	" " Valentin	22/VI.1898	vallaline	" "	" "
4	Greisman Aleksander	20/X.1880	Perevise	" "	st. Jümmen

Estlandssvenskarnas ansökningar om utresestillstånd till Sverige kunde få ödesdigra följder f.a för de personer som varit med om att sammanställa namnlistorna men även för dem som antecknat sig på listorna.

Här: del av en lista från Nuckö, som upptar 318 namn.

hör, där de oftast anklagades för att aktivt ha deltagit i utreseaktionen eller helt enkelt för att ha kontakter med utlandet, dvs med Sverige. Det var lätt att hitta även andra anklagelsegrunder om vederbörande förklarade sig vara oskyldig. Förhören protokollfördes och den förhörde fick skriftligt förbinda sig att inte för någon röja platsen för förhöret (ofta t.ex Rickul herrgårdsbyggnad) eller vad det gällt. Naturligtvis spreds uppgifterna om NKVD:s aktioner bland befolkningen och bidrog till att öka rädslan och osäkerheten.

Enligt vad som senare framkom i en instruktion avfattad av centrala säkerhetstjänsten i Moskva var det meningen att en stor del av Estlands och övriga Baltikums folk skulle förflyttas från sina hemländer till det inre av Ryssland. Ett gigantiskt "folkbyte" skulle ske och de "evakuerade" balterna ersättas med andra folkslag inifrån Ryssland.

Följande befolkningskategorier i Estland, Lettland och Litauen skulle enligt instruktionen deporteras:

1) alla medlemmar av de upplösta borgerliga partierna, liksom alla med-

lemmar i de borgerliga ekonomiska och kulturella sammanslutningarna. Vidare alla socialdemokrater, syndikalist och Trotskij-anhängare; 2) den störtade regimens alla tjänstemän, domare, poliser och officerare; 3) alla som 1919 deltagit i striderna mot bolsjevikerna; 4) alla som uteslutits ur eller frivilligt lämnat kommunistpartiet; 5) flyktingar och immigranter; 6) före detta anställda i utländska företag; 7) personer som hade brevväxling med utlandet, t.ex esperantister; 8) anhöriga till politiska flyktingar; 9) präster och mer aktiva medlemmar av religiösa samfund; 10) aristokrater, godsägare, industrimän, affärsmän, bankdirektörer och restaurangägare.

Till här uppräknade grupper medborgare som kvalificerat sig för "frivillig evakuering" från sitt hemland till avlägsna områden i östra Sovjet kom ett slags "övrig"-kategori. Deportering kunde drabba var och en som misstänktes inta en kritisk hållning till regimen eller som eventuellt senare kunde tänkas ställa till besvär för denna. Ett så vakt brottsrekvisit var naturligtvis ingenting annat än en blankofullmakt för NKVD att deprotera vem de ville, t.o.m befolkningen i dess helhet.

Massutrensningen av "sovjetfientliga element" sattes igång samtidigt i alla de tre baltiska republikerna natten till den 14 juni. De till deportering utsedda fick högst en timme på sig att packa ihop det nödvändigaste för resan. Många fick börja sin långa vandring i tunna och bristfälliga kläder och skor. Något svar på frågan varför man arresterades gavs i allmänhet inte. I bästa fall blev beskedet att det var fråga om en temporär evakuering till en annan sovjetrepublik. Många män tvingades skriva under på att de emigrerade frivilligt till annan del av Sovjetunionen. Sedan deporteringsstågen rullat iväg kunde

man få läsa en finstilt notis i tidningarna om att en del av befolkningen nu beslutat utvandra till andra delar av det stora fosterlandet.

Från hemmet fördes de arresterade i allmänhet per lastbil till närmaste järnvägsstation. Där skildes fäderna från övriga familjemedlemmar. Offren stuvades in i små godsvagnar avsedda för djurtransporter, ca 30–40 personer i varje vagn. Där fanns inga sittplatser, ingen ventilation, inget ljus, inga sanitära anordningar och man saknade mat och dricksvatten. När deportationståget stannade vid stationer på vägen såg vakter till att allmänheten hölls på avstånd. Upphittade brevlappar som kastats ut gav vissa upplysningar om destination och förhållandena ombord. Att plocka upp dessa lappar var förenat med livsfara.

Aktionen 13/14 juni drabbade omkring 10 000 estniska medborgare (siffran 7500 har också angivits) av vilka de flesta inte hade en aning om varför de fördes bort. Alla samhällsskikt var representerade. Andelen kroppsarbetare, hantverkare, småbönder var betydande.

Antalet estlandssvenskar som släpades bort natten till den 14 var ytterst litet, vilket dock inte betyder att estlandssvenskarna i stort sett skulle ha skonats. Redan några dagar senare bortfördes ytterligare några svenskar och i början av juli ännu ett antal – tillsammans var de ca 40. Härtill kommer omkring 350 under juli och augusti mobiliserade, mördade eller spårlost försvunna, alltså ialles ca 400. Motsvarande siffra för den estniska befolkningen beräknas sammanlagt uppgå till ca 60000, alltså 6 procent av alla ester. (Den relativa andelen saknade estlandssvenskar utgjorde 5 procent.)

Trots denna åderlåtning fanns bland esterna alltjämt en stor reserv kvar av för samhället "viktiga yrkeskategorier". För estlandssvenskarna betydde förlusten av ledande personer i vårt föreningsväsen, skolföreståndare och lärare kulturell utarmning. Förhoppningarna om en utvandring till Sverige var vid det här laget (mitten av juni 41) mycket svaga och dämpades ytterligare när det blev bekant att folkstammens främste kontaktman, den som hittills skött förhandlingarna med Sverige, SOV:s ord-

förande Mattias Westerblom, hade arresterats. Nedslående var det likaså att få bekräftat att förre svenske folksekreteraren Nikolaus Blees var bland juni-offren.

Deporteringarna och arresteringarna gjorde att många människor, ofta hela familjer, flydde till skogs. Många av deras gömställen var lätta att upptäcka för förföljarna och repressalier (fängelse, deportation, arkebusering) följde. Trots att faran för upptäckt var överhängande ökade antalet flyende undan för undan för att kulminera när kriget utbröt mellan Tyskland och Sovjetunionen. De s.k skogsbröderna kom småningom att bilda organiserade friskaror över hela Estland.

Fortsättning följer i nästa nummer av Kustbon. Då behandlas krigsutbrottet, mobiliseringen av befolkningen såväl till krigsmaskineriet som till civila försvarsarbeten, förintelsebataljonernas terror, krigsutvecklingen i svenskbygderna och övergången till den nya ockupationsmaktens krigsregim.

Ett nytt upprop

Kära estlandssvenskar och estlandsvänner!

I mars-numret av Kustbon gjorde vi ett upprop för att hitta familjer eller hem åt ett trettiotal Birkas-ungdomar under ca tre veckor. Vi fick en ganska dålig respons på vårt upprop. Vi har av den anledningen och av andra skäl beslutat skjuta på besöket. Du har därför en ny chans.

De ca 30 ungdomarna vid Birkas gymnasium på Nuckö som läser svenska behöver komma till Sverige för att praktisera sin svenska och få ytterligare motivation för att fortsätta sina svenskstudier. SOV har därför tillsammans med Samfundet för Estlandssvensk Kultur i Estland inbjudit dem till Sverige under ca tre veckor. Vi ordnar ett program för dem med studiebesök, föredrag, teater, besök på museer, arbetsplatser och skolor.

För att detta skall bli möjligt behöver vi Din hjälp. Du har säkerligen i tidningar och TV följt utvecklingen i Estland. Vi hoppas att Du vill göra en insats för dessa ungdomar. Du behöver inte kunna estniska, utan ungdomarna klarar sig mycket bra på svenska. Me-

ningen är just att de skall praktisera sin svenska. Det är också bra om du bor inte alltför långt ifrån Stockholm, eftersom de flesta programmen kommer att äga rum i Stockholmstrakten.

Vi har nu fått underhandsbesked från SIDA att vi får bidrag till projektet. Vi kommer att stå för alla kostnader för ungdomarna såsom resor, inträdesbiljetter mm. Vi betalar också 125:- per dygn för kost och logi.

Besöket kommer att äga rum under tiden 19 augusti – 6 september. Ankomst- och avresedag är inte definitivt fastställda än.

Om Du är intresserad och har möjlighet att ta emot en 17-årig pojke eller flicka under den angivna tiden, skriv då några rader till SOV:s expedition eller ring 08-324878 och uppgiv namn, adress och telefon, så tar vi kontakt med Dig. Ditt svar skulle vi vilja ha snarast möjligt och helst före 1 juli.

Sven Salin

Information om Ormsö Hembygdsförening

Byalagsverksamheten har aktualiserat bildandet av en hembygdsförening. En interimstyrelse med Lars. A. Lindström (Rälby, Ormsö) som ordförande har bildats och skall ha som ändamål att stödja upprättandet av en hembygdsgård i Hullo, där föremål typiska för Ormsö skall samlas och vara tillgängliga för besökare.

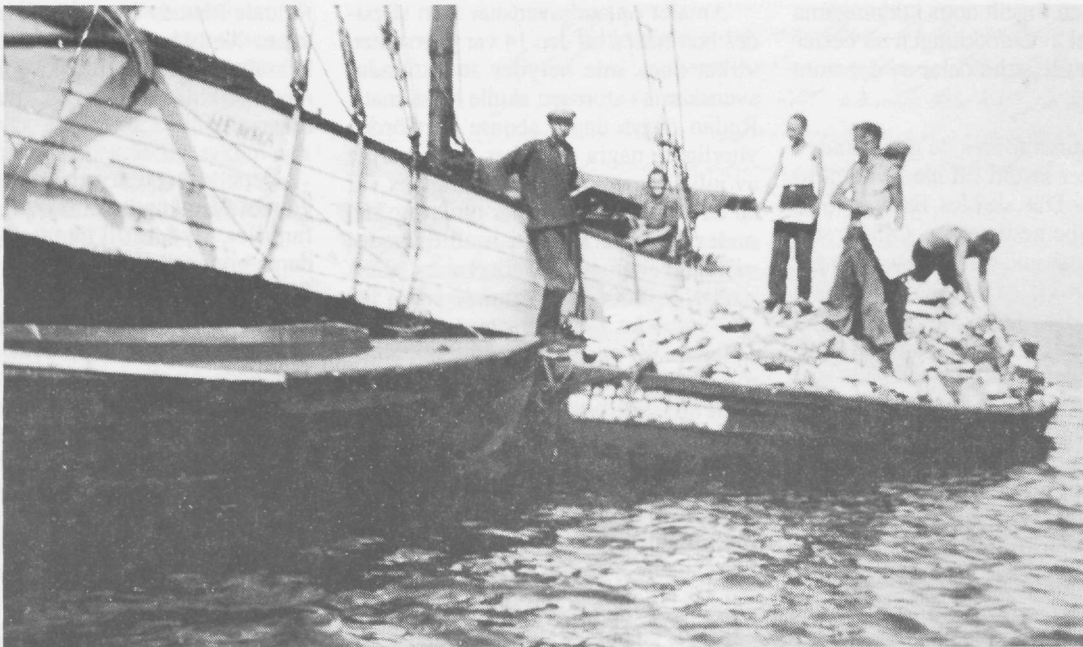
Lokala krafter ska ansvara för verksamheten. Föreningen ska ekonomiskt och praktiskt hjälpa till med verksamheten.

En studieresa planeras och rapport härom lämnas på hembygdsdagen och i Kustbon.

Föreningen är tänkt att vara ett officiellt organ utåt för all dithörande verksamhet angående Ormsö. Befintliga byalag och övriga hjälpföreningar kan fortsätta som vanligt, men kontakterna utåt bör kanaliseras via *Ormsö Hembygdsförening*.

Adress: Vikingagatan 25
113 42 Stockholm
Tel: 08-32 48 78

Lars Algot Lindström

Skutan "Hemma" från Rickul lastar ved vid Hammarudden år 1939.
Foto ur SOV:s arkiv.

Axel Ahlberg

Minnen från händelserna sommaren 1941

Söndagen den 22 juni 1941 satt vi några stycken i närheten av åbron i Rickul där vägen från Tallinn möter Hapsalvägen och spelade kort, då det plötsligt kom en rysk lastbil från Tallinnhållet fullastad med soldater. Den skulle just svänga upp mot bron åt herrgården till. Men farten var för hög och bilen valte över brofästet nerför kanten, och soldaterna på flaket hamnade under bilen och många skadades och kanske dödades. Man skickade efter hjälp från den ryska förläggningen på herrgården och de skadade fördes bort och bilen bärgades. Vi märkte att det rådde stor nervositet bland ryssarna.

Först senare fick vi höra genom radion att Tyskland hade anfallit Ryssland och att kriget var i full gång. Radion var nu viktigare än någonsin. Efter någon vecka kom det emellertid order om att alla radioapparater skulle lämnas in till kommunalhuset. Några hade då kommit på den fiffiga idén att montera ut mottagaren ur lådan och i stället lägga in ett par tegelstenar i den. Om man då hade ett reservbatteri, kunde man ändå höra nyheterna. Det var nog för att det gick dåligt för ryssarna som man ville ha bort radioapparaterna. Vi hade en liten kristallmottagare i en av vindskamrarna, och där turades vi om att lyssna antingen på Finlands eller Sveriges radio och hörde då att tyskarna var framgångsrika och att de snart skulle nå Estland.

Nu blev det mobilisering av vissa årsklasser, men vi som ännu inte hade fått någon militärutbildning klarade oss. Många av de mobiliserade flydde till skogs eller gömde sig på andra ställen och anhöriga fick bära mat till dem på nätterna. Min äldste bror Edvard som hade gift sig året innan och hade ett litet barn, höll sig också gömd i skogen, medan min bror Hugo seglade på vår förståtligade segelskuta och därför slapp mobiliseringen. Vi visste inte alls var han fanns, eller ens om han var i livet.

När tyskarna redan var inne i södra Estland, kom det order från de ryska myndigheterna om att en person från varje hushåll skulle ut och bygga försvarsfästningar mot tyskarna. Från vår gård blev det min yngre bror Johannes som fick ställa upp. Ryska lastbilar kom och hämtade folket, både kvinnor och män. De kördes till en plats öster om Baltischport, där de måste gräva djupa löpgravar, lägga upp jordvallar och bygga andra tankshinder.

I skogarna fanns nu mycket folk. När jag i sällskap med några andra pojkar en kväll hade varit i Haversved byn och spelat volleyboll och var på väg hem därifrån genom "Snicker horva" pratande och skrattande, var det plötsligt någon som ropade från skogsbrynet: "Hands up"! Vi som gick först sträckte genast upp händerna, men

några som kom lite efter hade inte hört uppmaningen utan fortsatte att prata och skoja. Uppmaningen kom då en gång till, nu på svenska. Eftersom det var mörkt och man inte såg någon, ropade jag tillbaka, att händerna redan var uppe. Det kom då fram en person till oss som visade sig vara en pojke från grannbyn Paj. Honom kände vi mycket väl. Han var nu skogsman och rådde oss att inte föra oväsen ute på natten. Folk kunde tro att vi var ryssar och då fanns det risk att vi blev skjutna.

Det hördes nu rykten om ytterligare mobiliseringar, och vi som fanns kvar i hemmen smög oss också till skogs. Jag och en kamrat från vår by letade oss idag till Källsko-skogen, där vi kom i sällskap med män från Roslep och Bergsby. Nästan varenda hölada var bebodd och vi blev anvisade en lada som hade lediga platser. Jag hade inget gevär och därför slapp jag att gå vakt. Men de flesta andra hade skjutvapen och de fick turas om att gå vakt runt området. En natt hade en av oss i ladan hört ett skott avlossas längre bort. Han sprang då upp och avlossade ett skott ut genom gluggen, varvid vi andra vaknade och trodde att ryssarna var utanför och anföll oss, men dessbättre var det bara ett skrämskott. Ibland fick man smyga sig hem på natten och hämta mat och förhoppningsvis höra nyheter från kriget.

Efter ett par veckor fick vi veta att ryssarna hade lämnat herrgården och då beslöt vi att flytta hem igen. Det visade sig dock att det fanns sju – åtta ryssar kvar i ålderdomshemförläggningen. Denna låg nära vårt hem och man fick fortfarande hålla sig undan. Soldaterna hade en lastbil till sitt förfogande. En dag såg vi att de åkte i väg mot Hapsal. Efter en stund kom de tillbaka. Det rådde stor aktivitet på gården, så vi förstod att nånting särskilt hade hänt. Senare fick vi veta att ryssarna hade blivit utsatta för ett bakhåll mellan Luksbyn och Dirslätt. Skogsmännen hade från en hölada beskjutit bilen och tre ryssar hade dödats och andra sårats. Soldaterna hade då tänt eld på ladan, men skogsmännen undkom utan förluster. Man begravde sedan de döda ryssarna bakom ålderdomshemmet. Resten av de ryska soldaterna åkte sedan till Derhamn, där de fortfarande hade en båt, och därifrån till Odensholm. Den vägen åkte också många medlöpare.

Innan det tyska anfallet på Ryssland inleddes, hade vi varit sysselsatta med att lasta en skuta i Naiva, och över helgen hade vi åkt hem med bussen och lämnat motorbåten och pråmen kvar där. När vi efter helgen åkte tillbaka fick vi inte komma ner till stranden, så vi fick lämna båten för ankar i hamnen och pråmen vid stranden. När nu ryssarna hade lämnat sina förläggningar i Rickul tyckte vi att vi nu utan fara skulle kunna leta efter vår båt. Den kanske inte alls fanns kvar i Naiva, kanske hade ryssarna flytt med den. Jag tog cykeln och gav mig iväg mot Naiva. Allting verkade så annorlunda, vägarna var öde och tomma och jag fick en känsla av att jag var ensam på jorden. I närheten av Naiva mötte jag också en annan cyklist, troligen en kommunist på flykt. Allting verkade lugnt och stilla vid stranden när jag kom fram dit och av ryssarna, som tidigare hade varit förlagda där, såg jag inte ett spår. Jag cyklade ut

på udden, där det låg en fiskeristation och såg att båten låg kvar för ankar, där vi tidigare hade lämnat den. Den behövde nog pumpas, för det hade ju regnat en del. Jag tog en eka som låg vid stranden och började ro ut mot båten, då jag plötsligt hörde en smäll och ett vinande ljud alldeles över mitt huvud. Jag stannade genast upp. När jag tittade inåt viken, såg jag att där stod en rysk soldat och viftade med armarna. Jag vände genast och rodde i land och gick bort till honom. På olika sätt försökte jag förklara, att jag bara skulle pumpa vattnet ur båten. Till slut följde han med mig ut och väntade, medan jag ansade båten. Senare har jag konstaterat att detta var en ovanligt snäll ryss, för det var ju krig och de befann sig i ett desperat läge. Han kunde lika gärna ha skjutit prick på mig i stället för att bara avfira ett varningsskott.

Tidigare hade folk fått lämna in sina hästar, och män som inte var mobiliserade fick föra hästarna närmare fronten. Nu hörde man rykten om att ryssarna när de retirerade mot Baltischport jagade ut hundratals hästar över den höga strandkanten. Rickulborna fick emellertid tillbaka de flesta av sina hästar. Även boskap hade rekvirerats. En dag kom det en stor flock med kor vandrande genom Rickul och bort mot Derhamn, vaktade av soldater. Där skeppades korna över till Odensholm. Tydligt tänkte ryssarna behålla Odensholm och ville skaffa sig matförråd för en längre tids belägring.

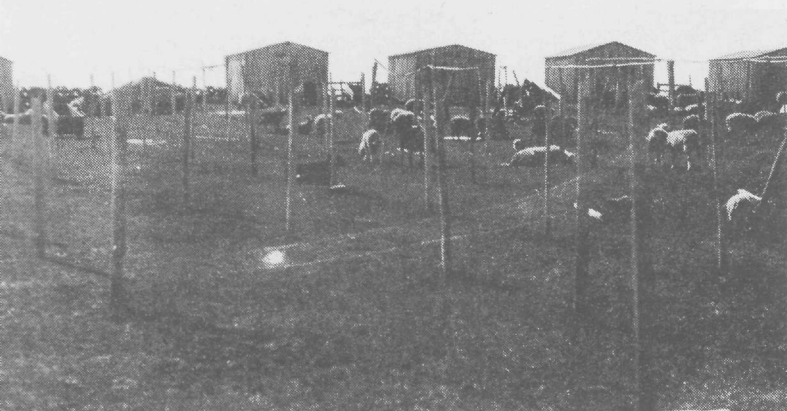
En dag i september kom de första tyska truppen till Rickul. De färdades på motorcyklar och i jeepar. Man såg genast att de hade modernare utrustning och uniformer än ryssarna. De kom fler och fler och intog de förläggningar som ryssarna hade utrymt. Tydligt planerade de att inta Ormsö och Odensholm. Min bror Edvard hade nu fått tillstånd av tyskarna att hämta hem vår båt och pråm från Naiva, trots att ryssarna var kvar på Odensholm. Vi måste då ta sjö-

vägen mellan Spithamn och Odensholm. Trots risken att bli beskjutna beslöt vi att göra ett försök. Vi cyklade till Naiva, ställde cyklarna i pråmen och startade. Vi körde sedan så nära land som möjligt för att undgå upptäckt och lyckades faktiskt med företaget. Men nog var vi på helspänn och darrade lite när vi passerade Spithamns udde, som ligger närmast Odensholm. Nu hade vi båten och pråmen hemma. Bara några dagar senare begärde tyskarna att få använda dem vid invasionen av Ormsö. En tysk soldat skulle lära sig att sköta motorn och pråmen skulle fyllas med soldater. Vi blev lovade ersättning men trodde nog att vi skulle bli av med vår återfunna egendom.

Av detta projekt blev dock inget, för ryssarna hade gett upp Ormsö och gett sig av till Dagö. På Odensholm fanns de dock kvar. Där tänkte de tydligen stanna, för de hade starka befästningar där och kunde kontrollera inloppet till Finska viken. Detta ville tyskarna omintetgöra och förde fram kanoner till Spithamn och började skjuta mot Odensholm. Ön var tidvis insvept i tjock rök efter den intensiva beskjutningen, eller kanske lade ryssarna själva ut rökridåer för att skydda sig. Ryssarna sköt också tillbaka, men några träffar på tyskarnas kanoner fick de aldrig in, de verkade skjuta mera på måfå. En kvinna i Roslep blev dock träffad av splitter och dödad. Några skott kom också fram till våra trakter, och en granat slog ner på stranden nedanför vårt hem utan att åstadkomma några skador. Striderna pågick ända fram till början av december, och det blev närapå ett nöje att gå bort till Gjärdbacken och stå och se på hur granaterna slog ner på Odensholm. Men så plötsligt en natt hade ryssarna försvunnit från ön. Troligen hade de evakuerats till Hangö, som fortfarande hölls av ryssar.

Nu följde också uppgörelser med kommunister och angivare. Några hade tagits omhand av tyskarna men släpptes. Andra hade följt med ryssarna till Odensholm och kanske vidare till Leningrad. Men den mannen som tidigare hade försökt värva oss till ungtkommunisterna blev ayrtad av skogsmännen i Naiva utan någon föregående rätttegång. Tyskarna lämnade nu området med kanoner och allt, endast några soldater stannade kvar på herrgården som strandvakter, och det blev faktiskt friare än under ryska tiden. Man kunde gå till stranden utan någon "propusk", men för att åka ut och fiska måste man alltjämt ha ett speciellt tillstånd.

(Ovanstående artikel är ett utdrag ur Axel Ahlbergs manuskript "Mina minnen från Svenskestland".)

Odensholm.
Får betar i
"nätegård'n".
Foto ur SOV:s arkiv

SOV:s årsmöte

brukar nuförtiden föregås av ett eller annat kulturellt inslag. Sålunda fick vi vid årets sammankomst, som hölls i Eesti Maja i Stockholm lördagen den 20 april, lyssna till inte mindre än tre sådana inslag och därtill i det första av dem själva aktivt delta med sång. Det

Benita Beckman avgick ur styrelsen och uppvaktades med blommor

Zacharias Topelius (1818-1898)

var Brigitta Lorentz, som under sitt föredrag om Zacharias Topelius lockade oss att stämma in i många av de välkända sångerna, som hon flätat in i sitt program. Vi fick lära oss mycket om denne gigant, så varmt älskad även i Estlands svenskbygder, och om hans livsverk. Här blott några axplock: Född i Nykarleby, där fadern var läkare men också runoforskare, erhöll han genom denne sin första inspiration. Övriga inspiratörer framöver blev Runeberg, Snellman och Lönnrot. Topelius' huvudämne var historia, men det är framför allt hans romantiska,

natursvärmande diktning vi kommit att älska liksom de många berättelserna. Om sin psalmdiktning har han själv sagt, att den bör vara som "en suck ur folkets hjärta, så enkel att ett 12 års barn kan begripa den".

Det andra inslaget svarade Einar Hamberg för när han framförde personliga reflektioner kring estlands-svenskarnas folkliga diktning, så som den är presenterad i den nyligen utkomna diktantologin "Speglar i minnenas hus". Han reciterade också några av dessa dikter, dels från tiden i Estland, dels från tiden därefter.

Ervin-Johan Sedman hälsningstalade och överlämnade en korg med lingonris från Nuckö, ur vilken de som ville fick ta med sig en knippa hem. Samtliga foton från årsmötet är tagna av Sven Svärd.

Svante Lagman trakterade sin talharpa och sjöng folkliga visor

Einar Hamberg kåserade

Brigitta Lorentz både höll föredrag och ledde allsöngen från pianot

Inslag nummer tre stod Svante Lagman för. Medförande sin tagelharpa, "talharpa", av Ormsömodell spelade han några danser av estlandssvensk modell men sjöng dessutom en del visor, "laikar", som är så typiska för svenskbygderna.

Efter kaffet var det så dags för de sedvanliga årsmötesförhandlingarna. Styrelsen, med Sven Salin i spetsen, kvarstod med det enda undantaget att Benita Beckman undanbett sig omval. I hennes ställe invaldes Herbert Stahl från Rågö i styrelsen. I samband med årsmötet lade styrelsen fram en mycket omfattande verksamhetsplan för år 1991, ur vilken bl.a följande kan saxas: Nya delar i bokverket "En bok om Estlands svenskar" och försäljning av föreningens böcker, arkiv- och bygderrådsgruppernas verksamhet, resor, SIDA-projekt för upprustning av Nuckö

kulturcenter, samarbete med övriga föreningar och jubileumsfirandet år 1994. (Ett lämpligt sätt att förstärka föreningens ekonomi är att Kustbons prenumeranter även betalar medlemsavgift i SOV. Red:s anm.).

Bland de c:a 70 deltagarna märktes flera hedersgäster från Estland med ålderman Ervin-Johan Sedman i spetsen. Flera av dem framförde hälsningar både på estniska och svenska innan det var dags att, som traditionen bjuder, avsluta mötet med "Modersmålets sång".

Thomas Lorentz

Välkommen som medlem i SOV och prenumerant på Kustbon!

Vi har under det senaste året fått cirka 70 nya medlemmar i vår kulturförening Svenska Odlingens Vänner och ungefär lika många nya prenumeranter på Kustbon. Detta är mycket glädjande. Jag vill som ordförande i SOV hälsa er alla hjärtligt välkomna som medlemmar och nya prenumeranter. Vi behöver alla känna den samhörighet och gemenskap som vår förening ger och vi behöver Kustbon som förbindelselänk.

Jag vill samtidigt passa på och vädja till er alla – både gamla och nya prenumeranter – att ännu mer sprida kännedom om vår förening och vår tidskrift – särskilt till den yngre generationen. Jag vet att det vid bygdeträffar och byarrangemang träffas många som inte är medlemmar eller prenumeranter. Jag hoppas att ni då berättar om föreningen och Kustbon och gärna värvar nya medlemmar. Jag deltar gärna i mån av tid och möjligheter.

Ni inser säkert alla hur viktigt det är att vi får med också andra och tredje generationens estlandssvenskar, om föreningen inte skall dö ut med den generation som själv har personliga minnen från tiden i Estland. Möjligheten att nu besöka de gamla svenskbygderna i Estland borde skapa ett intresse för medlemsskap i vår förening som ju bl.a har till syfte att bevara den estlandssvenska kulturen.

Jag hoppas att Du därför till Dina barn och barnbarn sprider kännedom om vår förening och vår tidskrift – gärna också till andra bekanta med rötter i Estlands svenskbygder – och värvar dem som medlemmar.

Sven Salin
SOV:s ordförande

Till minnet av Alvin Isberg

Budet om Alvins sjukdom och bortgång kom hastigt och oväntat. Alvin skulle den 4 augusti ha fyllt 73 år. Han blev den siste av fyra bröder. Oskar mobiliserades 1941 och blev en av de många som aldrig återvände. Leo avled i unga år här i Sverige. När Fridolf, den äldste av bröderna, hade gått ur tiden skrev Alvin att nu är det bara jag som är kvar av fyra bröder. Han kände stort tomrum efter sin bror. Alvin insomnade på morgonen den 22 april.

Man minns så bra när man blir äldre. Fast vår barndom i Klottorp tedde sig avlägsen blev den ändå levande och innehållsrik när åldrande barnoms- och ungdomsvänner träffades. Tuasa och Lill-gåsa låg inte grannar. Men ägorna åker, beteshage, äng och utmarker gränsade till varandra. Från tidiga barnår var vi tillsammans i lek eller "e arbetsjärke".

– Men mest minns jag ändå barnomsjularna hemma, skrev Alvin. I synnerhet julafton med sina många bestyr. Minns du när vi pulsade i snön i skogen och letade julgran? Men man kan ju inte heller glömma påsken hemma i byn, när man med målade ägg i fickan gick till Luksas-Lillgåsa för att "koksas" ägg.

Visst hade vi det skönt. Fattigdomen och enkelheten märktes inte. Helgen

skilde sig skarpt från den grå vardagen. Alvin tyckte, att kontrasten mellan helg och vardag är för svag i det svenska folkhemmet.

Efter folkskolan i Sutlep och Klottorp sökte vi inträde till Svenska gymnasiet i Hapsal 1933. Under tre år delade vi inackorderingsrum. Det första låg på Wiedemanni 14, som låg granne med fängelset. Vi delade ljuvt och lett. Läxläsningen blev stundom i bullrigaste laget när den fick avbrytas med gymnastikövningar av olika slag för att hålla kroppsvärmen i det kalla rummet där andedräkten syntes.

Alvin tillhörde den tredje kullen som 1938 tog studenten vid SG i Hapsal. Efter gymnasiet följde värnplikten, som han fullgjorde i Reval.

Så följde krigsårens farliga och kaotiska förhållanden. Under någon period 1942-43 arbetade Alvin på kommunkontoret i Nuckö.

Efter överflyttningen till Sverige började han ganska snart studerna vid universitetet i Lund. Och 1953 doktorerade Alvin i ämnet Karl XI och den livländska adeln. Han tjänstgjorde ett tiotal år som läroverkslärare i Vänersborg. Och sedan följde utnämningen till lektor i historia vid Hwithfeldska gymnasiet i Göteborg, där han tjänstgjorde till sin pensionering. Vid sidan om ett krävande skolarbete ägnade sig Alvin hela tiden åt forskning och vetenskapligt arbete. Lugn och målmedvetenhet var hans kännemärke.

– Nu har jag forskat och samlat material till ett opus om Stormaktstidens kyrkopolitik i Balticum, skrev han, och det bereder mig stor glädje att skriva detta verk.

Alvin kallades till hedersdoktor vid teol. fakulteten i Lund. Sedan följde hans två sista historiska böcker, "Med demokratin som insats" av vilka den sista, som handlar om Estland under den tyska ockupationen, strax före hans bortgång låg färdig i koncept.

Alvins vetenskapliga insatser har vid flera tillfällen fått uppskattande omdömen och recensioner i Kustbon.

Jordfästningen ägde rum i Skårs kyrka, Örgryte församling, den 3 maj. Hans närmaste anhöriga makan Lilian och dottern Viveca jämte släkt och vänner följde Alvin till den sista vilan. Kamrater och vänner från skoltiden minns Alvin och hans gärning med beundran och tacksamhet.

Elmar Granberg

Brev från Birkas

Från Nuckö kommuns nuvarande förvaltning, med säte i Birkas, har SOV mottagit ett *tack-brev*, dagtecknat 16 april 1991. I översättning innehåller brevet följande:

Nuckö kommunalförvaltning tackar ledningen för SOV och alla estlandssvenskar, vilka räckt oss en hjälpsam hand och i övrigt biträtt oss med styrka och råd.

Under de senaste åren har ni haft möjlighet till att besöka era födelsehem och möta många släktingar och vänner. Numera finnas ej många hemman kvar, husen är i ruiner, och vid ett sådant möte blir man mer sorgsen än glad. Tyvärr är förhållandet de gångna tidernas arv till oss.

I hela Nuckö socken fanns före det andra världskriget ca 5000 invånare, vilka nu är spridda över hela världen. Vid detta års början fanns totalt 1000 kvar i de gamla kommunerna Paslep,

Rickul och Sutlep, vilka är förenade till en kommun, Nuckö.

Från de tidigare kommunerna har folket i Rickul organiserat sig och påbörjat aktivt samarbete. Gemensamt har man redan åstadkommit mycket: konservering av kapellet i Roslep, kartläggning av och iordningsställande av kyrkogården, resning av Mats Ekmans minnessten. En uppräknings skulle kunna fortsätta över vad som hunnits med under en så kort tidsperiod.

Från detta får förebild tas i hopp om att ett likadant fruktsamt samarbete etableras av Nuckö- och Sutlepfolket.

Vi har för närvarande ännu ej bestämt om drivfjädern i hela Rickuls liv skall vara en aktieförening eller en kooperativ verksamhet. Detta vill vi göra tillsammans med här- och i fjärran boende. Såväl Sutlep som Nuckö bör följa.

Stor hjälp är även SOV-gåvan till Nuckö kyrka i form av elvärme och

allas ert bidrag till Nuckö skola. Stort, stort tack.

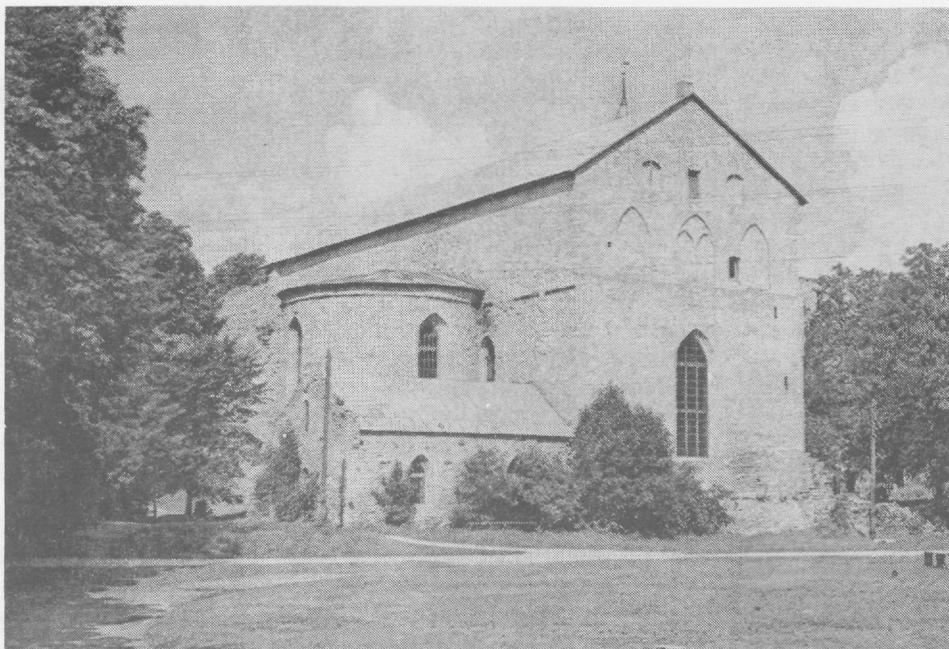
Från estlandssvenskar har till oss inkommit förfrågningar beträffande återfäende av hemman. En sådan lag har ännu inte kommit.

Nuckö kommunalförvaltning har inlämnat förslag till Presidiet för Riksdagen (Ülemnöukogu) att i jord- och ägandelagen även skall fastställas estlandssvenskarnas rättsliga status.

Vi hoppas, att lagen blir mottagen i en nära framtid, då skulle vi kunna ge ett svar på alla era förfrågningar.

Avslutningsvis önskas energi och hälsa till er alla med önskan om fortsatt samarbete. Med varma vårhälsningar – Ülo Kalm, Nuckö kommunalordförande.

Se i övrigt översättare Hugo Mickelins separata artikel i denna Kustbon.

Slottskyrkan i Hapsal, byggd 1270

Domkyrkan i Hapsal

Hapsals Domkyrka, som stängdes och plundrades när Sovjet "tog över" 1940 och så småningom förvandlade kyrkan till stall åt ockupationsmaktens hästar, återöppnades på Julaftonen 1990.

Efter 50 års förmedring togs stadens historiska kyrka från 1263 åter i bruk. Den estniske biskopen Kuno Pajula predikade, assisterad av flera, bl.a av prästen Oskar Björklund från Norra Kyrktorps församling i Skara stift. Lokale kyrkoherden, Tiit Salumäe, läste julevangeliet och landshövdingen i Viik (Läänemaa) Andres Lipstok utlyste julfriden.

Den officiella invigningen planeras till hösten 1991.

Över tre års tid har reparationerna på domkyrkan pågått och under tiden har otaliga rester av 1200-talsfästningen, som omger domkyrkan, kommit i dagen.

Den restaurering som åstadkommit före återöppnandet, har bl.a Finland hjälpt till med – Närpes, Korsnäs, Nakkila och Lovisa församlingar – som skänkt pengar för reparationer och för istandsättningen av en ny orgel. Orgeln hittades på Eckerö och betalades av Haninge Kommun i Sverige. – Som bekant är Haninge vänort till Hapsal.

Det berättas, att de två kyrkklockorna, som fanns i tornet 1940, vräktes ut. Den ena gick sönder, medan den andra klarade sig bättre och senare ställdes upp framför stadens rådhus. (Vilken byggnad numera är museum).

Hapsal var kultur- och handelscentrum för oss estlandssvenskar, som nu är bosatta i väst.

Vi dåtida yngre minns de gamla slottsruinerna med underjordiska valv och inte minst den *Vita Damen*, som vid första fullmåne i augusti, visar sig i ett runt kyrkfönster...

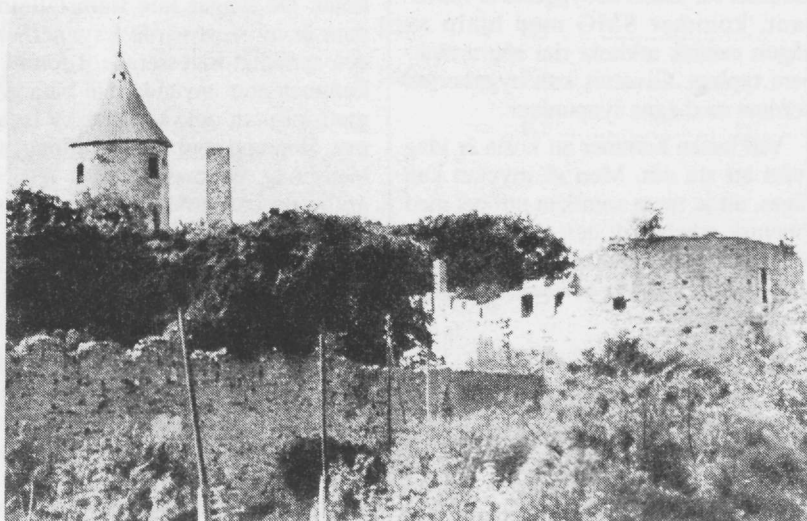
Nu åter till restaureringsarbeten – ännu återstår mycket. Initiativet till insamling i Sverige för bidrag till fortsatt restaureringsarbete av Domkyrkan, togs av Kortedala församling i Göteborgs stift, som genom förmedling av förutvarande Hapsals stads sekreterare – Nucköbon Aksel Vaigur-Viksten, bosatt i Helsingborg, har vidarebefor-

drat de insamlade medlen till länsarkitekten Tönis Padu i Hapsal, som är huvudledare för kyrkans restaurering. För fortsatt insamling har Aksel Vaigur publicerat upprop i estniska exilpressen och i Kustbon har denna artikel tillkommit genom att min gamla kommunalsekretärerarkollega och vän Aksel önskat "mitt skrivbidrag".

Penningbidrag till Hapsals Domkyrkans fortsatta restaurering insändes lämpligast över postgiro 25 71 28-9, Estniska Kulturminnesföreningen i Göteborg. På talongen skall noteras: "Haapsalu Lossikirik."

Hugo Mickelin

Ringmuren i Hapsal är 803 meter lång

FRITIDSHUS i de forna svenskbygderna i Estland

Under de senaste månaderna har vi på "Swedest motel group" fått förfrågningar om byggande av hus i våra gamla hembygder. Likaså om SMG är intresserad att uppföra sådana. Efter som SMG är ett affärsdrivande företag är vårt svar ett entydigt ja. Tänkbara områden skulle kunna vara, Ormsö, Nuckö, Rickul, Vippal och Korkis.

Då jordförvärvslagen fortfarande ej är antagen i Estland, kan man inte köpa mark ännu. Däremot är det fullt möjligt, att erhålla nyttjanderätten på mark, omfattande exempelvis det forna gårdstunet, där föräldrarnas eller farföräldrarnas hus en gång stod. Ofta kan det vara fördelaktigt att bygga på ett sådant ställe, då alla gårdar hade en brunn, vilken med hjälp av dagens teknik lätt kan sättas i stånd. Avsikten med denna artikel är, att efterhöra intresset för sådan bebyggelse. Byggnaderna bör anpassas till gammal stil, passande i landskapet. Det är en klar fördel om det redan finns elström i närheten. Frågorna är många, hur stora hus, vilken standard osv. Man kan också tänka sig andelshus med 2-4 andelsägare. Om intresset för sådan bebyggelse är intressant, kommer SMG med hjälp av någon estnisk arkitekt rita några tänkbara typhus. Givetvis kan byggherren komma med egna synpunkter.

Vad husen kommer att kosta är idag svårt att sia om. Men så mycket kan sägas, att ju mera som kan utföras med inhemsk arbetskraft och material desto billigare blir det. Slutkostnaden bör ligga ca 40-50% under motsvarande hus i Sverige.

Intresseanmälan kan göras till:

Heino Tammerman
Tulpangatan 4
742 35 Östhammar
Telefon 0173-119 31
Telefax 0173-178 35

En bok om Estlands svenskar, 3B

En bok om Estlands svenskar, del 3A, som utkom år 1979, innehöll en beskrivning av de estlandssvenska dialekterna. Nu har del 3B utkommit och den ger prov på de estlandssvenska målen i funktion. Det är en mycket tilltalande bok, bunden i hård pärm med gult skyddsomslag, på framsidan prytt av två vackra fotografier – en vy över Spitshamnåns utflöde och en Runögård – och på baksidan av sju strofer ur en 18-strofig dikt på Nuckömål, "Båndomstien" av Mats Ekman, inuti boken återgiven i sin helhet. Mellan pärmarna ryms 236 sidor tvåspaltig text. Boken är över huvud taget rikt illustrerad med foton av byggnader och platser men framför allt av människor i skilda situationer. Man får en god uppfattning om estlandssvenskarnas liv i helg och söcken bara genom att titta på dessa bilder. De visar råg- och kornskörd, vattenhämtning, husdjursskötsel, fårklippning, säljakt, biodling, torghandel i Hapsal, postbefordran m.m men också idyll och glada fester. Bokens enda teckning ger en instruktiv beskrivning av en tjärddal; den är gjord av Tomas Dreijer och är fogad till fadern Henrik Dreijers redogörelse för "Hurs dem bränd tjera 'pa Run'".

Förordet är skrivet av bokens huvudredaktör Edvin Lagman, som också redogör för ljudbeteckningen i texterna. Den är mycket förenklad och således lätt tillgänglig för läsaren. Stavningen följer uttalet och inga fonetiska specialtecken används. Lång vokal markeras med kursiv bokstav och tjockt I skrivs med versal; det kan man möjligen anlägga estetiska synpunkter på men det är ändamålsenligt. Edvin Lagman står också för kommentarerna, vilka närmast har karaktär av förklarande fotnoter. De tynger inte framställningen men är av stort värde i synnerhet för den språkligt intresserade. I förord och kommentarer används inte bara grammatiska utan också fonetiska facktermer. Begrepp som suffix, diftong, delabialisering, sammansättnings- resp. ordgruppsaccent, enklitisk, (supra)dental, kakuminal o.d. kräver hos läsaren viss språklig skolning. Texternas innehåll kan man emellertid mycket väl tillgodogöra sig utan dylika fackkunskaper.

Språkproven är hämtade från hela det svensktalande Estland – Nuckö, Ormsö, Stora och Lilla Rågö, Vippal, Korkis, Runö och Nargö – samt naturligtvis från Gammalsvenskby, som representerar Dagömålet. Nuckösvenskan

återfinns i inte mindre än elva olika berättelser och dikter, Från Elmar Nymans "Ain Håsolrais (En Hapsalresa)" till Herbert Lagmans skildring av Odensholm-fyrvaktaren Kunzes röda ko ("Konses re kuda"). Några texter är nyskrivna för utgåvan, andra har tidigare varit publicerade i Kustbon. Ett par bidrag har hämtats ur de estlandssvenska samlingarna i Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA): Katarina Hammerman, "Hamp- å linbruta opa Årmse" och Anu Engbloms Vivalstext, "Seglation te Sverige". Ibland efterlyser man en uppgift om när en text är skriven eller när ett foto är taget.

Med textboken följer också en kassettbok bestående av fem kassettband med inläsningar av dialekttexterna. Så långt det varit möjligt har författarna själva läst in dem. Via kassetterna förstärks intrycket av att de estlandssvenska målen, som ju företer så många gemensamma drag, ändå skiljer sig åt ganska väsentligt. Nargömålet påfallande finländska intonation framgår exempelvis inte utan inspelningen. Jag har inte ansett det vara min uppgift att i denna anmälan kommentera språket i utgåvan; de estlandssvenska målen finns ju redan beskrivna i föregående volym i serien.

Texterna har alltså varit det primära och uppläst dialekt är självfallet inte detsamma som genuint talspråk. Samtidigt vore ju det omvända, dvs en noggrann utskrift efter en inspelning av spontant tal, knappast särskilt lättläst med alla omtagningar, avbrott, pauser och annat som brukar känneteckna de flesta människors sätt att tala. Den tekniska kvaliteten på inspelningarna skiftar men hörbarheten är genomgående acceptabel. Det är mest manliga röster som läser och givetvis varierar uppläsarnas förmåga att förmedla innehållet.

De ämnen som ryms i utgåvan spänner över ett vitt fält. Här berättas, både på vers och prosa, inte bara om arbete och möda utan också om upplevelser och minnen från barn- och ungdom, om julfirande, vidskepelse, vargskräck och mycket annat. Rain Pöhls redogörelse för Rågöbornas språk och kontakter ger intressanta inblickar i hur invånarna på Lilla Rågö – Pöhls hembygd – uppfattade språkliga särdrag inte bara hos folket på Stora Rågö utan inom hela språkområdet. Det framgår även att det var först genom Nils Tibergs förmedling som Rågöborna fick kännedom om Dagösvenskans existens.

Ett par rent informativa inslag ingår också i boken: en kort notis om "baron" Stackelberg och Ormsöböndernas dagsverken och en introduktion till Katarinafirandet. Detta var en tradition som innebar att utklädda ungdomar gick från gård till gård i något slags tiggartåg. Berättelsen om "Katergildi", Katrinegillet, är för oss på ULMA av speciellt intresse i så måtto att den går tillbaka på en uppteckning av Nils Tiberg efter Maria Nyman, född Eknäs, från Stora Rågö. Firandet, som började redan före Katarinamässan (25 november) och pågick ända in i advent, har med tiden kommit att innefatta en rad inslag från olika traditioner, bl.a. bröllopsceremonier. I skildringen beskrivs i detalj hur de flickor som skulle "gå katrinor" var klädda. Dans och psalmsång, mat och dryck, lyktor och flaggor och s.k. katrineskepp, som hängde över bordet, dekorerade med blå äpplen och pappersblommor, allt detta hör också ihop med ett riktigt Katrinegille.

Dialektversionen av texterna står i vänsterspalten. I högerspalten finns en översättning till normalsvenska, som följer originalet ganska nära, både språkligt och grafiskt. Översättningen kräver betydligt större utrymme än ursprungstexten. Det är ett känt fenomen. Här har redaktionen försökt und-

vika tomrum genom att ibland påpassligt placera bilder i vänsterspalten.

Redaktionskommittén, som jämte Lagman består av Viktor Aman och Elmar Nyman, har stor heder av sitt verk. Det bör ha goda möjligheter att finna läsare, dels bland estlandssvenskarna själva och deras ättlingar, dels i en vidare krets av såväl språkforskare som etnologer och folklorister. Vi som sysslar med dialekternas syntax blir alltid särskilt glada och tacksamma när vi

får tillfälle att arbeta med textutgåvor av detta slag.

I slutet på den femte och sista kassetten redogör huvudredaktören för innehållet i de utgivna delarna av det brett upplagda verket En bok om Estlands svenskar. "Ett fjärde band kommer" är hans avslutningsord. Det är med stor förväntan och nyfikenhet vi ser fram emot att det löftet infrias..

Maj Reinhammar

De estlandssvenske kniplinger

är rubriken på ett häfte, som är ett särtryck ur **Svenska landsmål och svenskt folkliv 1990**.

Häftet behandlar tekniken vid tillverkningen av den knypplade spetsen, knypplorna, inom det estlandssvenska bosättningsområdet, främst Rågö och Runö. Författare till häftet är den danska knypplingsspecialisten Bodil Tornehave och det språk hon använder är följaktligen danska, vilket emellertid inte utgör något hinder att tillgodogöra sig innehållet.

Häftet är rikt illustrerat med foton av en mängd olika knyppelmönster, fotograferade för Rågös del av Hjärdis Dahl och Wolter Ehn och för Runös del av Nils Tiberg.

Häftet kan beställas hos Dialekt- och folkminnesarkivet, Box 1743, 751 47 Uppsala eller inhandlas hos SOV. Pris 50 kronor plus porto.

Thomas Lorentz

BOKBESTÄLLNING

Härmed beställes

.....	ex. En bok om Estlands Svenskar, del 3B (enbart boken)	à 200:-	=	Kr
.....	ex. Dito jämte kassettbok	à 300:-	=	Kr
.....	ex. Enbart kassettboken	à 175:-	=	Kr
.....	ex. Diktantologin "I minnenas hus"	à 140:-	=	Kr
.....	ex Nya Birkasboken (-albumet)	à 140:-	=	Kr
.....	ex	à	=	Kr

Namn

(Anm. Porto tillkommer)

Adress

Postnr och ort

Telefon

Förslag till jordalag i Estland

Man har under en längre tid väntat på en lag för att genomföra jordreform i dagens Estland.

Enligt tidningen "Maaleht" – Tidningen LANDET – nr 17, 25 april 1991, är lagförslaget klart nu. Detta har utarbetats av professor Vilma Kelder. Förslaget har genomgått av såväl regeringen som den s.k riksdagens (Ülemõukogu) presidium. Fortsatt genomgång pågår genom att allmänheten gets tillfälle till att inkomma med yttranden och förslag till ändringar, som skall tillställas: Ülemõukogu Presiisium (maaseadus) Weizenbergi 39, 200100 Tallinn.

Förslaget till Estnisk Jordalag innehåller 94 paragrafer, som delats upp i 7 avsnitt.

I	Inledning,	4 §
II	Allmänt om jordarealens äganderätt,	12 §
III	Allmänt om jordens användningsrätt,	5 §

IV	Äganderättens former,	36 §
V	Användningsrätt med uppdelning på olika slag av äganderättsförhållanden	22 §
VI	Servituter	8 §
VII	Etapper för Jordalagens introduktion	7 §

Något om det sistnämnda avsnittet VII, som innehåller: Jordreformen genomföres i två etapper, den första under en period av 5 år.

Fram till 1 januari 1992 registreras alla ansökningar för att få jordegendom. Ansökan skall knyta an till äganderättsförhållanden, redogörelse för önskad användningsform av jorden, ort där jordnheten finns, dess storlek och andra uppgifter.

Ansökan skall tillställas den lokala kommunalförvaltningen. Under den andra etappen kartlägges de delar av

jordarealen som skall tillhöra staten och kommunerna och användningsplan upprättas. Då påbörjas även utformningen av jordens övergång till privat-egendom, genomföres jordfastigheternas taxering, upprättas ritningar över egendomen och i naturen sättes ut gränsmärken.

Undertecknad avslutar med att citera inledningen av Sveriges *Jorda Balk*, som lyder:

" – Om laga fång å jord, hus och grund å landet, och i staden.

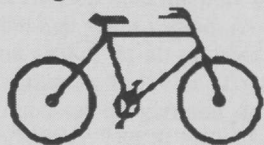
1 § Desse äro laga fång, därigenom man jord, hus och grund, å landet och i staden, förvärva må: ett är arv, om lagligen ärvt är: annat är skifte, om lagligen skift är; tredje är köp, om lagligen köpt är: fjärde är gåva, om lagligen givet är: femte är pant, om den lagligen pantsatt och förstånden är: allt efter som i denna lagbok skrivet står.

Lagligt stånde, olagligt återgånge."

Hugo Mickelin

Cyklar som gåva till Ormsö

De boende på Ormsö är i behov av ca 15 cyklar, både herr- och dam-.

Du som kan avvara Din begagnade cykel, som måste vara fullt funktionsduglig och med slangar, däck och pump i bra skick, ta kontakt med Johan Landman, tel 08-36 36 67.

Tack på förhand!

RÄTTELSE

I min artikel "Nya fakta om Martin Luther" i Kustbons marsnummer sid 13 står: "På en karta från 1755 som visar markfördelningen..."

Årtalet är fel. Kartan är från år 1775.

Erik Schmidt

I Estland får du alltid något utöver det vanliga!

Hyr sommarstuga på Svenskön Ormsö i lugna natursköna Norbi!

- Friliggande torp om 3 rum och kök + bäddbart uthus 500 m från havet.
- Lämpligt för 1-5 personer.
- Värden förser gästerna med mat i kylskåpet för självhushåll.
- Värden ombesörjer resorna Tallinn-Norbi-Tallinn.
- Värden kan anordna rundturer på Ormsö.

EX-LIBRIS

Beställ Ditt och Dina barns personliga Ex-Libris i sidentryck eller grafik av den unge estnische framtidskonstnären Jüri Mildeberg.

AFFÄRER

Knyt affärskontakter genom vår förmedling. Gör affärsresan med vårt stöd.

För ytterligare information:

Ekonomi/Data i Tiden ab

Nils Lindeberg-Lindvet

Tel. och Fax: 0591-151 60

Adress: Sikfors, Stentry, 712 93 Hällefors

Rickulträff

Lördagen den 2 mars hölls "vårsalong" i Rågsveds folkets hus, med aktiviteter anordnade av folk från Rickulvelde.

Numera så vanliga byträffar hade utökats att omfatta hela f.d Rickulvelde, även om programmet till stor del bestod i utställning av drygt 150-talet skisser över gårdarna i byarna: Rosta, Paj, Haversved, Rickul, Norrby, Söderby, Luksby, Höbring och Gambyn, vilka låg i den södra halvan av Rickul kommun, som i folkmun kallades för fravelde. (fra=främre, vélde=kommun). Skisserna är planritningar och visar samtliga byggnader som fanns på respektive gård 1943/44, med rumsindelningar och husens ändamål, byggår och i flesta fall byggnadssätt och material angivna.

Uppslaget kommer från bakvelsbor, som redan 1988 hade en omfattande utställning över sina gårdar. (Se Kustbon nr 4/88). Dokumentationen bör vara av intresse (trots sin anspråkslöshet), inte minst för efterkommande led av (estlands)svenskar, ty den ger en bild av hur folk hade inrättat sina bostäder och uthus mm. Kanske i någon mån hjälp för forskare, vem vet.

Ingvald Dyrberg redogjorde över redan genomförda, samt planerade projekt på Rosleps kyrkogård, åskådligt med egen modell av klockstapel, att uppföras intill kapellruinen, samt en egenhändig ritad karta över kyrkogården, med befintliga gravar markerade. Ur programmet kan också nämnas Elmar Nymans redogörelse över, ur akriv i Estland nyframtaget material som berör befolkningsförhållanden i Rickul kommun under 1900-talet och bl.a mantalsskrivningslistor uppförda under tyska ockupationen, gällande fram till uppbrottet 1944. Materialet är mikrofilm och finns hos SOV.

Vidare visades diabilder från Rosleps kyrkogård med restaurerad kapellruin och minneskapell, samt från några fravelsgårdar jämte f.d Rickul herrgård.

Ätsveflickorna Inga, Silvia, Gun och Aline gjorde uppskattat framträdande med att sjunga sånger av sin farfars bror, Mats Ekman, till dragspelsackompanjering av Henrik Koinberg. Larsasflickorna från Ölbäck, jämte flera villiga krafter, stod för kaffeservering och lotteriförsäljning, som jämte inträdesavgift och frivilliga bidrag till kyrkogårdsprojektet totalt gav ett netto på ca 12.000 kr.

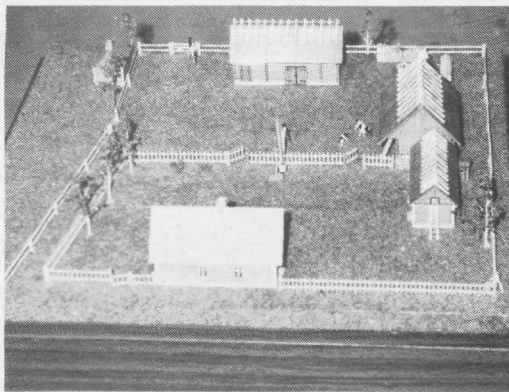
Ett varmt tack riktas härmed till alla, som på olika sätt hjälpt till att få skisserna över fraveldesgårdarna till stånd, som skänkte gåvor till lotteriet (och alla som köpte lotter!), som personligen

deltog, och bidrog till att träffen gick att genomföra. Samt till alla som skänkt pengar till kyrkogårdsprojektet.

Text och foto: Hj. Stenberg

Ovan:
Inga Ekman Johansson
och Benita Beckman
monterar skisser

Herman Treibergs
modell över deras
gård Koppla i Rickul

Nedan: Rosleps kapell,
uppfört 1835.
Ruinen restaurerad 1990

Skolträff

Rickulbor som gått i Höbring skolor, vi skall träffas lördagen den 14 september 1991, kl 12.30 på Taxinge slott, Taxinge, som ligger vid Mälaren knappt 6 mil från Stockholm, mellan Mariefred och Nykvarn.

Åk gamla E3 förbi Nykvarn mot Taxinge.

Från Södertälje går buss 780, byte vid Värsta backe till 782, se turlista.

Luch och kaffe, pris ca 120 kronor.

Svar senast den 31 augusti, helst skriftligt med gårds- och bynamn i Rickul, samt nuvarande adress och antal personer till:

Lillian Eriksson, Björkängsvägen 8, 730 50 Skultuna, Tel 021-706 27

Vivi Blees, Liljemovägen 31, 151 48 Södertälje, Tel 0755-366 25

Medtag skolkort. Alla som på något sätt vill medverka med något skolminne, eller någonting annat är välkomna att göra det.

En badbild från början av 40-talet

Platsen är Gambyån. Här hade vi barn mycket skojigt. Vi badade och fiskade mört och kräftor. När vi vid middagstid hade gått med korna till "karevalln" tog vi ofta vägen förbi badplatsen och svalkade oss i åns vatten. Fotot är taget av Oskar Luks - Lundeffjord. Årtalet är troligen 1942. De flesta på bilden är barn från Mattasgården.

Fotot insänt av Linnéa Isaksson. (f. Boman)

Irene Olljum

född Dyrberg i Bergsby Rickul, numera bosatt i Canada, har tilldelats Kungliga Nordstjärnemedaljen 1991.

Irene har lagt ner mycket arbete inom den svenska kolonin i Vancouver, där hon bl.a varit ordförande i den svenska föreningen i många år.

På Irenes 65-årsdag hade Svenska Konsulatet ordnat en stor fest, där Irene fick emottaga utmärkelsen.

E.D.

En vers på Stora Rågömål (Äibomål)

Äibopigena i basta gick båda tär tår bjärkriskvastn fick småka, å höleggås, Katergås, lickgås fick. Nö pojka fri till pigena fick tåtåt tår från basta gick.

Herbert Stahl

Båda = bada Småka = smaka
Tåtåt = när Tår = de, dom

Estlandssvenskarnas Hembygdsdag

firas **lördagen den 31 augusti 1991**
i SL-restaurangen i Enskede
T-bana Blåsut

Porten öppnas kl. 12.00.
Programmet börjar kl 13.00.

Ur programmet:

- Utdelning av 1991 års kulturstipendium till Ingeborg Pöhl-Andersen
- Ingeborg Pöhl-Andersen berättar om textilt arbete i Estlands svenskbygder
- Ett trettiotal elever från Birkas gymnasium sjunger och spelar
- Glimtar från sommarens resor, bl.a Hapsals gymnasiejubileum, Rågövikens dagar, Runödagarna etc
- Speciell gäst är Ormsö-ättlingen Hans Lepp, den svenske kulturattachén i Tallinn
- Allsång

Bokförsäljning, lotterier, servering, kaffe och smörgås (pris 80:-)

Vi vill fortsätta att satsa på upprustningen av byggnader och kyrkogårdar i de gamla hembygderna. Därför vädjar vi om alla slag av handarbeten och föremål till lotterivinster. Ta kontakt med SOV:s expedition eller någon i bygderådet.

Hjärtligt välkommen!

SOV:s styrelse

En runavhandling med sting

Vid sidan av vikingar och vikingaskepp är runor och runstenar något som starkt – och med rätta – förknippas med Nordens forntid. Sverige har över 3000 runinskrifter i sten och det är långt mer än något annat land. Runsvenskan står på samma ålderdomliga nivå som fornisländskan eller forngutniskan. Trots detta skulle vi utan tvivel förstå en hel del om vi hörde runsvenska talas. För den som har sin språkliga bakgrund i något av Sveriges ålderdomligare dialektområden som Gotland eller Estlands svensksbygder skulle säkert åtskiligt kännas hemvant och bekant.

Men även om vi har en imponerande samling runmonument, så är deras ordföråd trots allt ganska begränsat. De är minnesmärken i sten och sten är inte ett material som inbjuder till längre hävdateckningar. Detta gör å ena sidan att många ord och fraser kommer igen på ett stort antal stenar, vilket gör dem mycket lättolkade. Å andra sidan får det till följd att enstaka avvikande ord och uttryck stundtals kan trotsa alla tolkningsförsök.

Vad som gör runskriftsläsningen besvärlig är att det vikingatida runalfabetet bara hade sexton tecken. Runan k stod till exempel både för g och k och ett u kunde beteckna både u, y, o och v. Det var lätt att skriva, men svårare att läsa, även för vikingarna själva. För att råda bot på detta

infördes på Sven Tveskäggs tid en snillrik uppfinning, nämligen stingningar. Genom att anbringa en liten prick mitt i k-runan visade ristaren att den skulle läsas som g. På motsvarande sätt kunde u stingas till y, i till e etc. En forntida motsvarighet till våra å-, ä- och ö-prickar med andra ord!

Lyckan hade varit fullständig om det alltid bara vore fråga om att skilja mellan två ljud. Men som vi nyss såg är så inte fallet. Ett stunget u lämnar faltet öppet för flera tolkningsmöjligheter och valet är – tusen år efter det att ristaren lagt ned sin mejsel – inte alltid så lätt. Det värsta är att bruket av stingningar inte är konsekvent. Det är inte ovanligt att en ristare använder dem med olika syftning, till och med i en och samma inskrift. Många gånger kan man onekligen fråga sig vilka principer man egentligen gått efter.

En som satt sig i sinnet att gå till grunden med stingningarna är Uppsalaforskaren Svante Lagman. Hans doktorsavhandling (Uppsala 1990 ISSN 1100-1690, ISBN 91-506-0840-1) bär titeln De stungna runorna. Användning och ljudvärden i runsvenska steninskrifter. Det är en undersökning i klassisk språkvetenskaplig tradition, en noga genomgång av de stungna runornas förekomst och ett försök att så exakt som möjligt bestämma deras ljudvärde i olika kontex-

ter. Mycket kretsar kring hur ristarna egentligen resonerade; Svante Lagman driver tesen att det inte funnits någon norm för stavning. Han menar att varje ristare tagit ställning till hur ett visst ord skulle stavas genom en egen ljudanalys. Denna teori är kontroversiell. De flesta menar nog att det trots allt funnits stavningsnormer, eller kanske bättre uttryck: sedvanor. Dessa sedvanor (som varierade mellan olika regioner) utgjorde ett mönster som ristarna i större eller mindre utsträckning följde. En uppfriskande debatt har redan startat i frågan.

I sina försök att klarlägga hur ristarna tänkt presenterar Lagman en rad analyser av språkförhållanden på 1000-talet. Dessa analyser har tillfört ljudhistorien åtskilligt av värde. Flera språkliga förändringar som av tradition förknippats med medeltiden visar sig exempelvis fullt utbildade redan på 1000-talet. Knappheten i materialet tvingar ibland Svante Lagman till våghalsiga balansnummer i den högre skolan, men ner kommer han alltid och därtill på fötterna. Svante Lagmans avhandling är kort sagt ett imponerande arbete som givit resultat av betydelse, inte bara för synen på stingningarna utan för vår språkhistoria överhuvudtaget.

Jan Paul Strid

Insamlingen för Runö kyrka

är nu inne i sitt mest intensiva skede. När vi satsar på sanering bör vi göra det rejält; sålunda har vid ett besök på ön nyligen arbetet med att bekämpa husbocksangreppen kunnat påbörjas.

Färg är också översänd för kyrkans utvändiga målning av såväl tak som trävirke, vilket beräknas vara utfört till Runö-dagarna den 12-14 juli, då vi även hoppas kunna inviga den nya orgeln, byggd i Estland.

Vi ser nu fram emot Runö-dagarna, då vi bland annat får fira gudstjänst i vår egen kyrka med sin – det har vi återigen kunnat konstatera vid vårt senaste besök – vidunderligt fina akustik.

Ytterligare penningbidrag tas tacksammt emot till postgiro 686994-5, Runöbornas Förening. Skriv på talongen: Insamling för Runö kyrka.

Thomas Lorentz

När det gäller gravvårdar och fackmässigt gravvårdsarbete av alla slag kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE H. RAUDSEPP

MÅNDAGSVÄGEN 44 FARSTA. Tel: 08-94 21 77

Ring och hör våra priser

Rabatt på sten 300:-. Gravering av namn 150:-.

Reducerade priser för pensionärer

Familjenytt

Födda

Hanna
den 27 mars 1991
Dotter till Maret Pella-Eliasson
och Mats Eliasson, Stockholm

Guldbröllop

8 april 1991 i Huddinge
Herman Lindström, Ormsö/Nuckö
och
Leida Lindström, född Toomelaid

Vår kära mor, mormor,
mormorsmor, farmor och svärmor

Pauline Schönberg

* 6 juli 1904 i Rickul
har lämnat oss i djup sorg
och saknad
Sävedalen den 19 februari 1991

Edith och Ragnar
Rolf och Marianne
Barnbarnen med familjer

*Mor lilla Mor
vem är väl som Du,
ingen i hela världen.*

*Du gav oss livet,
Du gav oss allt.*

Tack lilla Mor.

Vår kära Mamma

Katarina Ahlström

* 28 september 1907
† 26 april 1991

SVEN ERIK BRITTA
med FAMILJER

*Du lämnade oss
i gryningsljuset
en vårdag*

*Vi såg Ditt ansikte
genomlyst av en mild sol.*

*Snöflingor bak ögonlock
blev vågblänk och
fågelsång:*

*Det var som en
färvallardag,
minnenas Ormsödag,
som vi gömde i våra
hjärtan.*

Tack, Mamma.

Döda

Maria Bäckman, född Benholm
den 20 juli 1902 på Ormsö
Avled den 23 januari 1991 i Söertälje

Marta Laving, född Ribon
den 18 maj 1903 på Nuckö
Avled den 4 mars 1991 på Tyresö

Sven Lilja,
född den 14 februari 1930 på Ormsö
Avled den 10 mars 1991 i Hässelby

Agneta Appelblom,
född Notman den 19 september 1911
på Ormsö
Avled den 24 mars 1991 i Stockholm

Allin Eha Öberg, född Simonsson
den 15 maj 1935 på Nuckö
Avled den 22 mars 1991

Lars Hedenström
född den 6 juni 1926 på Ormsö
Avled den 10 april 1991 i Täby

Jacob Luks,
född den 19 maj 1901 i Rickul
Avled den 16 april 1991 i Norrköping

Agneta Widgren, född Engdahl
den 14 oktober 1899 på Ormsö
Avled den 9 maj 1991 i Vårby

Johan Förberg,
född den 18 december 1918 på Ormsö
Avled den 12 maj 1991

Vår lilla Mamma, Farmor,
Mormor och Svärmor

Maria Thomsson

född Timmerman
* 5 februari 1902, Ormsö
† 24 juli 1990, Kalmar
I ljusst minne bevarad
av oss alla.

Barn
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*Tack Mamma
för ljuset, som Du lät
på barndomsstigen falla*

*Tack Mamma
för Dina tusen fjät
och Dina mödor alla*

*Din störda ro,
Din tysta strid
Din kärlek rara,
Din ömhet blid*

*Allt gott som vi fått röna
Vi aldrig kunnat löna*

*Men Gud som
mäktigt är och stor
Han lönen ger vår lilla Mor.*

Vår käre

Johan Lilja

* 17 augusti 1906
Ormsö

† 16 februari 1991
Hägersten

I ljusst minne bevarad
av oss alla.

MARIA

Axel
Ingeborg
Ingrid Annika
Herbert Johannes
med familjer
Övrig släkt och vänner

*Du somnade stilla när
färden var slut.*

*Från allt vad Du lidit
Du nu vilar ut.*

*I tacksamhet minnet
ibland oss skall bo.
Vi unnar Dig vila och
evig ro.*

Vår kära

Alide Hamberg

Född den 17 september 1908
i Roslep

insomnade stilla i sitt hem
den 28 april 1991

ENDEL ALVIG
Syster, släkt och vänner

*Man bäst å derast minne
Som ja änt bort kan gläim
Å mor mä sitt go sinne
Å mina båndomshaim*

Mats Ekman

Vår kära Mor

Edla Svensson

född Bergström

* 20 februari 1932
på Ormsö

† 18 februari 1990
i Bromma

Har hastigt lämnat oss
i stor sorg och saknad.

ANETT och KENT
Övrig släkt och vänner

*Stor var Din kärlek
God var Din själ
Tack och farväl*

Bemärkelsedagar 3:a kvartalet 1991

94 år

Kristof Österman, född den 16 juli 1897, Nuckö
Hedvig Vikstrand, född Benas den 25 juli 1897, Runö
Agneta Gjärdman, född Notman den 26 augusti 1897, Ormsö/Nuckö
Brita Sarapuu, född den 10 september 1897, Nargö

93 år

Maria Ahlström, född Blomkvist den 29 juli 1898, Ormsö
Pauline Stenberg, född Blomberg den 15 augusti 1898, Reval

92 år

Sofia Treiberg, född den 15 augusti 1899, Rickul
Gertrud Lindström, född Appelblom den 26 augusti 1899, Ormsö

91 år

Gertrud Lundkvist, född Bergström den 3 augusti 1900, Ormsö
Olga Blomberg, född Koinberg den 14 augusti 1900, Rickul
Hilda Loorand-Vestersten, född Fabel den 3 september 1900, Reval
Johanna Aman, född den 22 september 1900, Nuckö

90 år

Johan Nyman, född den 7 juli 1901, Ormsö
Irene Jürgens, född den 18 juli 1901, Reval
Ludmilla Saarna, född Rank den 25 juli 1901, Hapsal
Martha Grönberg, född Boman den 27 juli 1901, Nuckö
Georg Leopold Berggren, född den 1 augusti 1901, Reval
Linda Dahl, född Uusman den 2 augusti 1901, Reval
Martha Gering, född den 8 augusti 1901, Reval
Alexander Gjärdman, född den 14 augusti 1901, Nuckö
Helena Mary Brus, född den 19 augusti 1901, Reval
Olga Nyman, född Tops den 25 augusti 1901, Kuivajõe
Sofia Thomsson, född Laning den 6 september 1901, Nuckö
Helmi Palmkron, född den 28 september 1901, Korkis

85 år

Voldemar Treiberg, född den 10 juli 1906, Rickul
Axel Heldring, född den 14 juli 1906, Nuckö

Lovisa Lemberg, född Ribon den 22 juli 1906, Nuckö
Leontine Bedman, född Sedman den 29 juli 1906, Nuckö
Alfred Brunberg, född den 8 augusti 1906, Rickul
Katarina Peterberg, född Vahlberg den 13 september 1906, Ormsö
Leida Pisa, född Kaev den 16 september 1906, Dagö
Frida Eleonora Ambrosen, född Holm den 21 september 1906, Nargö
Fernanda Alide Küün, född Kersman den 27 september 1906, Reval
Johannes Alfred Mathiesen, född den 29 september 1906, Nuckö

80 år

Dagmar Elisabeth Sanvik, född Bles den 21 juli 1911, Hapsal
Alide Vesterman, född Dyrberg den 21 juli 1911, Rickul
Maria Rehnfors, född Appelblom den 29 juli 1911, Ormsö (bosatt i Helsingfors)
Evald Tanne, född den 1 augusti 1911, Ormsö
Ida Heyman, född Brunberg den 6 augusti 1911, Rickul
Katarina Modin, född Fagerros den 6 augusti 1911, Ormsö
Maria Elisabeth Tönisson, född Vahtel den 10 augusti 1911, Reval
Ferdinand Treiberg, född den 18 augusti 1911, Rickul
Johan Appelblom, född den 24 augusti 1911, Ormsö
Edith Samelberg, född Laving den 26 augusti 1911, Nuckö
Oskar Borrman, född den 27 augusti 1911, Rickul
Elfride Kasper-Berggren, född Grönberg den 3 september 1911, Hapsal
Armilde Terese Olsen, född Suitsmart-Bombas den 29 september 1911, Nuckö

75 år

Karl Johan Saarväli, född den 1 juli 1916, Reval
Hilda Lovisa Koppelman, född Stromback den 11 juli 1916, Nuckö
Katarina Rönnerberg, född Grundsten den 20 juli 1916, Ormsö
Amanda Dans, född Pelmas den 21 juli 1916, Rickul
Helmi Slät, född Esko den 24 juli 1916, Dagö/Ormsö
Lydia Ahlberg, född Fagerlund den 31 juli 1916, Ormsö
Maria Lindberg, född Enkel den 1 augusti 1916, Ormsö
Valdeko Kangro, född den 8 augusti 1916, Dorpat
Albertina Brunberg, född Dyrberg den 21 augusti 1916, Rickul
Linda Ponder, född Hallman den 22 augusti 1916, Rågöarna

Kristina Lorentz, född Österman den 29 augusti 1916, Runö
Arthur Peedu, född den 5 september 1916, Nuckö
Katarina Stenholm, född den 13 september 1916, Ormsö
Hans Lundström, född den 19 september 1916, Ormsö
Lydia Purre, född Parsman den 21 september, Nuckö
Johannes Bombas, född den 29 september 1916, Nuckö

70 år

Agneta Elin Ahlberg, född Nyholm den 2 juli 1921, Ormsö/Nuckö
Edvard Velin, född den 6 juli 1921, Nuckö
Robert Timmerman, född den 14 juli 1921, Nuckö
Maria Ahlberg, född Landman den 17 juli 1921, Ormsö
Alma Katarina Gustafsson, född Rosenblad den 17 juli 1921, Ormsö
Johan Kornblom, född den 18 juli 1921, Ormsö
Axel Nordman, född den 21 juli 1921, Rågöarna
Sigrid Adelheid Männapso, född Backman den 27 juli 1921, Nuckö
Harry Koorits, född den 7 augusti 1921, Hapsal
KarlGeorg Nyblom, född den 14 augusti 1921, Ormsö
Anders Storholm, född den 17 augusti 1921, Ormsö
Katarina Karlsson, född Nyholm den 20 juli 1921, Ormsö
Aino Balder, född Luup den 21 augusti 1921, Reval
Oskar Rönkvist, född den 22 augusti 1921, Ormsö
Alfred Voldemar Bauman, född den 27 augusti 1921, Nuckö
Edla Elvira Lemberg, född Stromback den 28 augusti 1921, Nuckö
Lydia Söderholm, född den 8 september 1921, Ormsö
Armilda Ingrid Timmerman, född Adelman den 13 september 1921, Rickul
Voldemar Strandsten, född den 14 september 1921, Rickul
Amanda Seman, född Koinberg den 16 september 1921, Nuckö
Ivar Algot Granberg, född den 22 september 1921, Rickul
Sigrid Leontine Öström, född den 27 september 1921, Rågöarna

65 år

Edvin Selin, född den 28 mars 1926, Ormsö
Sven Sture Hörnström, född den 2 juli 1926, Ormsö
Elsa Ingeborg Seffers, född Lindström den 10 juli 1926, Ormsö
Robert Liin, född den 11 juli 1926, Rickul

POSTTIDNING

Svenska Odlingens Vänner
Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
ISSN 0345-6706

Gerda Eugenia Andersson, född Rosen den 16 juli 1926, Reval
Lia Fridhed, född Koppel den 17 juli 1926, Reval
Alide Hagström, född Moll den 19 juli 1926, Ormsö
Lehti Kübar, född den 24 juli 1926, Vippal
Aina Linnéa Gutman, född den 28 juli 1926, Rågöarna
Linda Pihlman, född den 1 augusti 1926, Ormsö
Anders Edvin Lindblom, född den 5 augusti 1926, Ormsö
Greta Sjöbrandt, född Lindqvist den 5 augusti 1926, Rågöarna
Lydia Maria Karlsson, född Berkman den 7 augusti 1926, Nuckö
Dagmar Maria Appelblom född Söderkvist den 9 augusti 1926, Ormsö
Adele Anette Enkel, född den 13 augusti 1926, Ormsö
Meta Johanna Mattsson, född Mählberg den 16 augusti 1926, Rågöarna
Georg Erling Beckman, född en 18 augusti 1926, Ormsö
Henrik Koinberg, född den 19 augusti 1926, Rickul
Ester Alida Hittersten, född Lindström den 20 augusti 1926, Ormsö
Ingrid Ekeblad, född Runestam den 26 augusti 1926, Runö
Helga Bombas, född Isbäck dn 4 september 1926, Budapest
Birgit Elaine Hallman, född Thomsson den 5 september 1926, Rickul
Maja Bergström, född Klaman den 9 september 1926, Korkis
Leida Pettersson, född Blomberg den 10 september 1926, Rickul
Helmi Rosilda Eneroth, född Hansson den 13 september 1926, Nuckö
Sven Bror Söderblom, född en 14 september 1926, Ormsö
Robert Ferdinand Åkerblad, född en 14 september 1926, Rickul
Ingvald Algot Vesterholm, född den 21 september 1926, Rickul
Anders Hamberg, född den 25 september 1926, Ormsö
Elna Paulette Söderström, född Åkerblad den 26 september 1926, Rickul

60 år

Elvi Ingeborg Vesterby, född Åkerblad den 2 juli 1931, Rickul
Elin Söderlund, född den 10 juli 1931, Ormsö

Bertil Stahl, född den 11 juli 1931, Rickul
Emil Anders Stenros, född den 12 juli 1931, Ormsö
Karin Astrid Lööf, född Alström den 18 juli 1931, Ormsö
Ester Ingeborg Bergström, född den 21 juli 1931, Ormsö
Edvin Nordbeck, född den 21 juli 1931, Ormsö
Inga Martha Stella Nordgren, född den 21 juli 1931, Reval
Bertil Sigfrid Besterman, född den 24 juli 1931, Rickul
Uno Norrman, född den 24 juli 1931, Korkis
Stig Lennart Vesterberg, född den 28 juli 1931, Rickul
Elsa Gärdström, född den 6 augusti 1931, Ormsö
Bertil Johan Nyman, född den 6 augusti 1931, Nuckö
Vilhelm Arvid Björk, född den 8 augusti 1931, Runö
Hjalmar Ahlberg, född den 13 augusti 1931, Rickul
Olof Brunberg, född den 15 augusti 1931, Rickul
Sylvia Borghild Thomson, född Murman den 17 augusti 1931, Ormsö
Elma Bergman, född den 19 augusti 1931, Nuckö
Hilda Sjöman, född den 26 augusti 1931, Ormsö
Evald Sjölund, född den 27 augusti 1931, Rågö
Elvine Otilia Olin, född den 6 september 1931, Ormsö
Reinhold Plank, född den 6 september 1931, Rickul
Leander Henning Rönnberg, född den 7 september 1931, Ormsö
Agnes Gunhild Callenmark, född Dans den 15 september 1931, Rickul
Mildred Kuusklä, född den 19 september 1931, Rickul
Ingvald Ingemar Luks, född den 20 september 1931, Rickul
Gunnar Ulrik Österman, född den 20 september 1931, Runö
Saima Albert, född den 23 september 1931, Nuckö
Sylvia Ingrid Ulla Beckman, född den 23 september 1931, Ormsö
Hjalmar Johannes Nilsen, född den 23 september 1931, Ormsö
Vilhelm Fredrik Nee, född den 24 september 1931, Runö

Harald Vesterman, född den 26 september 1931, Rickul
Signe Nilsson, född den 27 september 1931, Nuckö

50 år

Eva Birgitta Eleonora Brunberg, född den 11 juni 1941, Torösund
Ivar Luks, född den 18 juli 1941, Reval
Endel Luks, född den 20 juli 1941, Nuckö
Kuno Vilkes, född den 20 juli 1941, Reval
Maj-Britt Boman, född den 23 juli 1941, Rickul
Lennart Johan Friberg, född den 23 juli 1941, Ormsö
Astrid Gudrun Sjöström, född den 26 juli 1941, Ormsö
Tiit Soosalu-Slet, född den 29 juli 1941, Abja
Ester Ingeborg Öman, född den 1 augusti 1941, Ormsö
Ester Svärd, född den 7 augusti 1941, Ormsö
Ann-Mari Andersson, född Koinberg den 15 augusti 1941, Rickul
Bernhard Nilsson, född den 15 augusti 1941, Nuckö
Ingvar Vidgren, född den 17 augusti 1941, Ormsö
Linnea Gunvor Granberg, född den 5 september 1941, Rickul
Angelika Henrietta Grenfeldt, född den 7 september 1941, Rickul
Britta Inga-Maj Rosenquist, född Ahlström den 8 september 1941, Ormsö
Ulla Margit Einberg, född den 9 september 1941, Stockholm
Johan Hallberg, född den 16 september 1941, Reval
Severt Thomsson, född den 16 september 1941, Nuckö
Kert Pettersson, född den 21 september 1941, Reval
Helle Vikman, född den 23 september 1941, Reval
Eva Aline Dagny Heyman, född Brunberg den 26 september 1941, Södertälje
Lilian Marianne Brunberg, född den 28 september 1941, Rickul